

मुंबई येथील उच्च न्यायालयात
साधारण मूळ नागरी अधिकार क्षेत्र

निवडणूक याचिका क्रमांक 2 ऑफ 2021

संग्राम संपतराव देशमुख

..याचिकाकर्ता

विरुद्ध

भारताचे निवडणूक आयुक्त आणि इतर

.. उत्तरदाता

सह

2022 च्या निवडणूक याचिका (एल) क्रमांक 1145 मधील अर्ज
मधे

निवडणूक याचिका क्रमांक 2 ऑफ 2021

अरुण गणपती लाड

.. अर्जदार

दरम्यानच्या प्रकरणात:

संग्राम संपतराव देशमुख

.. याचिकाकर्ता

विरुद्ध

भारताचे निवडणूक आयुक्त आणि इतर

.. उत्तरदाता

सह

2021 च्या निवडणूक याचिका (एल) क्रमांक 22668 मधील अर्ज
मधे

निवडणूक याचिका क्रमांक 2 ऑफ 2021

भारताचे निवडणूक आयुक्त आणि इतर

. अर्जदार:

दरम्यानच्या प्रकरणात

संग्राम संपतराव देशमुख

.. याचिकाकर्ता

विरुद्ध

भारताचे निवडणूक आयुक्त आणि इतर

.. उत्तरदाता

.....

- याचिकाकर्त्यातर्फे श्री प्रल्हाद परांजपे, ए/डब्लू श्री मनीष केळकर, श्री यश टेंबे आणि श्री प्रतीक इरपतगीर यांनी काम पाहिले.
- उत्तरदाता क्रमांक 4 साठी श्री.पी.जी.लाड ए/डब्लू मीस सुश्री अपर्णा कलंथिल व श्री.कुणाल बोघाणी यांनी काम पाहिले.
- उत्तरदाता क्रमांक 67 साठी श्री. शुभम ढेंगे आय/बी श्री. चेतन पाटील यांनी काम केले

.....

कोरम : मिलिंद एन. जाधव, न्यायमुर्ती

तारीख : 02 जानेवारी 2025

निर्णय :

1. संग्राम संपतराव देशमुख यांनी 2021 ची निवडणूक याचिका क्रमांक 2

दिनांक 18.01.2021 रोजी खालील सवलतींसाठी दाखल केली आहे :-

"ए. हे माननीय न्यायालय निवडणूक याचिका व याचिकेतील सर्व कागदपत्रांचा अभ्यास करून व खटल्याचा विचार करून दिनांक 1/12/2020 रोजी झालेल्या पुणे विभाग पदवीधर मतदार संघातील उत्तरदाता क्रमांक 4 ची निवडणूक व 4/12/2020 रोजी जाहीर झालेला निकाल हा आरपी अधिनियम 1951 च्या कलम 100(1) (ड) (iv) व कलम 100(1) (ड)(iii) अन्वये विहित केलेल्या आधारांनुसार

अवैध ठरविण्यास यावा आणि ही निवडणूक याचिका कृपया मंजूर करावी;

प्रार्थनेच्या पर्यायात व प्रार्थना क्लॉज (A) पूर्वग्रह न बाळगता

ब. हे माननीय न्यायालय निवडणूक याचिका आणि याचिकेतील सर्व कागदपत्रे पाहिल्यानंतर आणि प्रकरणाचा विचार केल्यानंतर उत्तरदाता क्रमांक 4 ची निवडणूक जी पुणे विभाग पदवीधर मतदारसंघासाठी दिनांक 1/12/2020 रोजी झाली व त्याचा निकाल दि. 04/12/2020 रोजी जाहीर झाला त्याबाबी आरपी अधिनियम 1951 च्या कलम 100 (1) (डी) (iv) आणि कलम 100 (1) (डी) (iii) अन्वये निर्धारित केलेल्या आधारानुसार निकाल, अवैध ठरविण्यात यावा आणि ही निवडणूक याचिका कृपया मंजूर करण्यात यावी आणि याचिकाकर्त्यास 1951 च्या आरपी कायद्याच्या कलम 84 नुसार पुणे विभाग पदवीधर मतदारसंघासाठी विधिवत निवडून आलेले घोषित करण्यात यावे"

2. श्री अरुण गणपती लाड -उत्तरदाता क्र.4 यांनी 2022 चा अर्ज (ल) क्रमांक 1145 दाखल केला आहे की, लोकप्रतिनिधीत्व कायद्याच्या कलम 86 नुसार फेटाळण्यासाठी यावी (थोडक्यात तो कायदा) सहवाचन नागरी प्रक्रिया संहिता, 1908 च्या आदेश VII नियम 11 सह (थोडक्यात "सीपीसी") नुसार याचिका फेटाळण्यात

यावी. उत्तरदाता क्रं 4, ज्या निवडणूकी आव्हान दिलेले आहे, त्यात निवडून आलेल्या उमेदवार आहे.

3. 2021 चा अर्ज (एल) क्रमांक 22668 उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 व 3 यांनी म्हणजे निवडणूक आयोगाने खालील सवलतींसाठी दाखल केला आहे :-

"अ) या माननीय न्यायालयाला हे जाहीर करताना आनंद होईल की भारत निवडणूक आयोग (उत्तरदाता क्रमांक 1/अर्जदार क्रमांक 1), मुख्य निवडणूक अधिकारी (उत्तरदाता क्रमांक 2/अर्जदार क्रमांक 2) आणि विभागीय आयुक्त व मतदार नोंदणी अधिकारी व निवडणूक निर्णय अधिकारी (उत्तरदाता क्र. 3)/अर्जदार क्रमांक 3) यांना निवडणूक याचिकेत पक्षकार करता येणार नाही.

ब) 2021 च्या निवडणूक याचिका क्रमांक 2 मधून भारत निवडणूक आयोग (उत्तरदाता क्रमांक 1/ अर्जदार क्रमांक 1), मुख्य निवडणूक अधिकारी (उत्तरदाता क्रमांक 2 / अर्जदार क्रमांक 2) आणि विभागीय आयुक्त आणि मतदार नोंदणी अधिकारी आणि निवडणूक अधिकारी (उत्तरदाता क्रमांक 3)/ अर्जदार क्रमांक 3) यांची नावे वगळण्यास या माननीय न्यायालयाला आनंद होईल."

3.1. प्रत्यक्षात उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 यांनी याचिकाकर्त्याने दाखल केलेल्या निवडणूक याचिकेतून त्यांची नावे वगळण्याची मागणी करतात.

सध्याची निवडणूक याचिका आणि वरील अर्जावर सुनावणी होत असताना याचिकेतील उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 साठी कोणीही उपस्थित नव्हते. उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 व 3 यांनी उपरोक्त अर्ज ज्या आधारावर दाखल केला आहे, त्या अर्जाच्या परिच्छेद क्रमांक 4 ते 8 मध्ये नमूद करण्यात आला आहे. त्यामध्ये असा युक्तिवाद केला जातो की, (1) ज्योती बसू आणि ओआरएस विरुद्ध देबी घोषाल आणि इतर; (2) बी. सुंदरा रामी रेड्डी विरुद्ध निवडणूक आयोग आणि इतर आणि (iii) मायकेल बी. फर्नांडिस विरुद्ध सी. के. जाफर शरीफ आणि इतर या प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयांमुळे या कायद्याच्या कलम 82 आणि 86 (4) मधील तरतुदीलक्षात घेता निवडणूक आयोग आणि त्यांच्या अधिका-यांना निवडणूक याचिके मध्ये सामीस करता येणार नाही, ही कायद्याची निश्चित स्थिती आहे. त्यामुळे उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 व 3 यांनी निवडणूक याचिकेतून आपली नावे वगळण्याची मागणी केली आहे. निवडणूक याचिकेवर कार्यवाही करण्यापूर्वी उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 च्या अर्जावर सुरुवातीला निर्णय घेतला गेला.

3.2. असे दिसून येते की उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 हे भारतीय निवडणूक आयोगाच्या देखरेखीखाली आणि नियंत्रणाखाली कार्य करणारे या अधिनियमांतर्गत नियुक्त केलेले वैधानिक अधिकारी आहेत. या कायद्याच्या कलम 82 मध्ये असे म्हटले आहे :-

82. याचिकेतील पक्षकार. - याचिकाकर्ते आपल्या याचिकेत उत्तरदाता म्हणून सामील होतील -

(अ) जेव्हा याचिकाकर्ता, निवडून आलेल्या सर्व किंवा कोणत्याही उमेदवाराची निवडणूक अवैध असल्याचा दावा करण्याव्यतिरिक्त, तो स्वतः किंवा इतर कोणताही उमेदवार विधिवत निवडून आल्याचा दावा करतो, याचिकाकर्त्याव्यतिरिक्त सर्व निवडणूक लढविणारे उमेदवार आणि जिथे अशी कोणतीही पुढील घोषणा करण्याचा दावा केला जात नाही, तेथे निवडून आलेले सर्व उमेदवार; आणि

(ब) अन्य कोणताही उमेदवार ज्याच्याविरोधात याचिकेत भ्रष्टाचाराचे आरोप आहेत.”

3.3. वरील वरून असे दिसून येते की, या कायद्याच्या कलम 82 मध्ये निवडणूक याचिकेत उत्तरदाता म्हणून सामील होऊ शकणाऱ्या पक्षांची स्पष्ट व्याख्या करण्यात आली आहे. याचिका केवळ निवडून आलेल्या उमेदवारापुरतीच / उमेदवार किंवा निवडणूक लढविणारा उमेदवार किंवा इतर कोणत्याही उमेदवारापुरती मर्यादित आहे ज्यांच्यावर याचिकेत कोणत्याही प्रकारचे भ्रष्टाचाराचे आरोप आहेत. उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 यांनी आधार घेतलेल्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या वरील 3 (तीन) निर्णयांचा अभ्यास केल्यास असे दिसून येते की, सर्वोच्च न्यायालयाने स्पष्टपणे नमूद केले आहे की, निवडून येण्याचा किंवा

निवडून येण्याचा अधिकार किंवा निवडणुकीसंदर्भातील वाद, हा मूलभूत अधिकार किंवा समान कायद्याचा अधिकार नाही तर तो या कायद्यातील तरतुदींपुरता आणि त्याअंतर्गत बनविलेले नियम म्हणजे वैधानिक तरतुदी पुरता मर्यादित आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने या कायद्याच्या कलम 82 आणि 86 (4) चा संदर्भ देताना पुढे म्हटले आहे की, निवडणूक याचिकेद्वारे लढणे, ही निवडणुकीतील उमेदवारांपुरती मर्यादित ठेवण्यासाठी तयार करण्यात आली आहे आणि इतर सर्वाना वगळण्यात आले आहे आणि म्हणूनच केवळ त्यांनाच निवडणूक याचिकेत उत्तरदाता म्हणून सामील केले जाऊ शकते ज्यांना वरील तरतुदी लागू आहेत आणि इतर कोणतेही नाही.

3.4. मी 3 (तीन) निर्णयांचा अभ्यास केला आहे. **मायकेल बी. फर्नांडिस** (तिसरा सुप्रा) यांच्या बाबतीत परिच्छेद क्रमांक 4 वरील कायदेशीर स्थितीला पुष्टी देतो. परिच्छेद क्र.4 चा संबंधित भाग संदर्भासाठी खाली दिला आहे :-

"4. यापूर्वीच्या खटल्यात चिन्नप्पा रेड्डी, जे. यांनी न्यायालयातर्फे बोलताना असे म्हटले होते की, निवडून येण्याचा किंवा निवडून येण्याचा अधिकार किंवा निवडणुकीसंबंधी वाद घालणे हे मूलभूत अधिकार किंवा समान कायद्याचे अधिकार नाहीत तर ते कायद्यातील तरतुदी आणि त्याअंतर्गत बनविलेल्या नियमांपुरते मर्यादित आहेत आणि परिणामी, अधिकार आणि उपाय हे सर्व वैधानिक तरतुदींद्वारे प्रदान केलेल्या अधिकारांपुरते मर्यादित

आहेत. लोकप्रतिनिधी कायद्याच्या कलम 82 आणि 86 (4) चा संदर्भ देत पक्षांच्या पक्षकार बनवण्याच्या प्रश्नावर असे म्हटले गेले की, निवडणूक याचिका लढण्याची ही निवडणुकीतील उमेदवारांपुरतीच मर्यादित राहावी आणि इतर सर्वांना वगळण्यात यावे आणि त्यामुळे त्यांनाच निवडणूक याचिकेत उत्तरदाते म्हणून सामील केले जाऊ शकते, ज्यांचा उल्लेख कलम 82 आणि 86 (4) मध्ये आहे आणि इतर नाही. कायद्याच्या कलम 82 अन्वये कोणी आवश्यक पक्षकार नसला तरी नागरी प्रक्रिया संहितेच्या आदेश 1 नियम 10 मधील तरतुदीनुसार त्याला योग्य पक्षकार म्हणून जोडले जाऊ शकते, असा युक्तिवाद त्या प्रकरणात करण्यात आला होता. परंतु न्यायालयाने हा युक्तिवाद फेटाळून लावला आणि यातील तरतुदी नागरी प्रक्रिया संहिता मधील तरतुदी केवळ निवडणुकीच्या वादांना लागू होते. अधिनियमातील तरतुदी आणि त्याअंतर्गत बनविलेल्या कोणत्याही नियमांच्या अधीन असू शकते आणि संहितेच्या तरतुदींचा वापर करून अधिनियमांतर्गत अनुज्ञेय नसलेल्या गोष्टींना परवानगी दिली जाऊ शकत नाही. त्या अनुषंगाने न्यायालयाने पुढे म्हटले की, 'योग्य पक्षकार' ही संकल्पना या कायद्यांतर्गत निवडणुकीच्या वादासाठी परकी आहे. बी. सुंदरा रामी रेड्डी प्रकरणात [1991 सुप (2) एससीसी 624] सुप्राचा उल्लेख करून हा निर्णय घेण्यात आला आणि असा पुनरुच्चार करण्यात आला की "योग्य पक्ष" ही संकल्पना या कायद्यांतर्गत निवडणूक वादासाठी परकी आहे आणि राहिली पाहिजे आणि कायद्याच्या कलम 82 आणि 86 (4) मध्ये नमूद केलेल्या आणि इतर

कोणालाही निवडणूक याचिकेत उत्तरदाता म्हणून सामील केले जाऊ शकते. हे कितीही इष्ट आणि समर्पक वाटत असले तरी इतर कोणालाही उत्तरदाता म्हणून सामील केले जाणार नाही, असे न्यायालयाने या प्रकरणात म्हटले आहे. अपीलकर्त्याचे विद्वान वरीष्ठ वकील श्री. वेंकटरमणी यांनी युक्तिवाद केला की, दोन्ही निर्णयांमध्ये नमूद केलेला कायदा आणि केलेली निरीक्षणे खूप व्यापक आहेत आणि कलम 82 मध्ये निवडणूक याचिकाकर्त्यास कलम (अ) आणि (ब) मध्ये नमूद केलेल्यांनाच पक्षकार-उत्तरदाता म्हणून सामील करण्याचे बंधन घालण्यात आले आहे, परंतु योग्य प्रकरणात इतर कोणत्याही व्यक्तीला जोडण्यास प्रतिबंधित केलेले नाही, केलेल्या आरोपांच्या स्वरूपानुसार आणि परिणामी, वर नमूद केलेल्या दोन निर्णयांमध्ये "इतर कोणतेही" हा शब्द योग्य प्रकारे वापरला गेला नाही असे मानले पाहिजे. श्री वेंकटरमणी यांनी एम. एस. गिल प्रकरणात [मोहिंदर सिंग गिल विरुद्ध मुख्य निवडणूक आयुक्त, (1978) 1 एससीसी 405 : (1978) 2 एससीआर 272] या न्यायालयाने केलेल्या निरीक्षणांचा आधार घेतला, ज्यात न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले होते की राज्यघटना स्वतंत्र आणि निष्पक्ष निवडणुकीचा विचार करते आणि निवडणूक आयोगात निवडणुकांच्या संचालनावर देखरेख, दिशा आणि नियंत्रण या सर्वसमावेशक जबाबदाऱ्या सोपवते. ही जबाबदारी परिस्थितीनुसार प्रशासकीय किंवा इतर अनेक प्रकारचे अधिकार, कर्तव्ये आणि कार्ये समाविष्ट करू शकते आणि असे सादर करते की निवडणूक लोकशाहीचा आधार स्वतंत्र आणि निष्पक्ष निवडणूक

आणि निष्पक्षता आहे आणि कोणत्याही चुकीच्या उमेदवाराला स्वतःच्या चुकीचा फायदा होणार नाही हे पाहणे बंधनकारक आहे. निवडणूक घेण्याच्या संदर्भात निवडणूक निर्णय अधिकारी किंवा मुख्य निवडणूक अधिकारी यांच्यावर आरोप झाल्यास त्यांना पक्षकार म्हणून उभे करण्यास कोणतेही बंधन नसावे आणि गिल प्रकरणात श्री वेंकटरमणी यांच्या मते [मोहिंदर सिंग गिल विरुद्ध मुख्य निवडणूक आयुक्त, (1978) 1 एससीसी 405 : (1978) 2 एससीआर 272] मुख्य निवडणूक आयुक्त एक पक्षकार होते आणि, त्यामुळे ज्योती बसू [(1982) 1 एससीसी 691] तसेच त्यानंतरच्या खटल्यात, मोठ्या खंडपीठाच्या वरील निर्णयाची दखल न घेतल्याने, नंतरच्या निर्णयाचा काहीच उपयोग होणार नाही. गिल प्रकरणात [मोहिंदर सिंग गिल विरुद्ध मुख्य निवडणूक आयुक्त, (1978) 1 एससीसी 405 : (1978) 2 एससीआर 272] निवडणूक आयुक्तांच्या आदेशाला रिट याचिका दाखल करून आव्हान देण्यात आले होते आणि लोकप्रतिनिधी कायद्यातील तरतुदींनुसार ही निवडणूक याचिका नव्हती, असे श्री. वेंकटरमणी यांचे म्हणणे आम्ही स्वीकारण्याच्या स्थितीत नाही. स्वतंत्र आणि निष्पक्ष निवडणूक प्रक्रिया हा आपल्या लोकशाहीचा पाया आहे, या प्रस्तावाशी वाद नाही, परंतु विचार करण्याजोगा प्रश्न असा आहे की, पक्षकार म्हणून कोणाला सामावून घेतले जाईल हे कायद्यात सूचित करून न्यायालयाने इतर काहीना निवडणूक याचिकेत पक्षकार म्हणून परवानगी देणे योग्य ठरेल का? वरील प्रस्तावासाठी गिल प्रकरण [मोहिंदर सिंग गिल विरुद्ध मुख्य निवडणूक आयुक्त,

(1978) 1 एससीसी 405 : (1978) 2 एससीआर 272] कोणतेही प्राधिकरण नाही. त्यानंतर श्री व्यंकटरमणी यांनी द्विजेंद्र लाल सेन गुप्ता विरुद्ध हरेकृष्ण कोनार [ए.आय.आर. 1963 कॅल 218 : 66 सीडब्ल्यूएन 917] या कलकत्ता उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाचा आधार घेतला जिथे हा प्रश्न थेट विचारार्थ आला आणि कलकत्ता उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की निवडणूक अधिकारी योग्य प्रकरणात "योग्य पक्षकार" असू शकतात ज्याला निवडणूक याचिकेत पक्षकार म्हणून जोडले जाऊ शकते आणि निःसंशयपणे, वरील निरीक्षण श्री वेंकटरमणी यांच्या युक्तिवादाला समर्थन देते. वरील निर्णयानंतर एच. आर. गोखले विरुद्ध भरुचा नोशीर सी. [ए.आय.आर. 1969 बॉम 177 : 70 बॉम एलआर 466] या खटल्यात मुंबई उच्च न्यायालयाच्या एका अभ्यासू एकल न्यायाधीशानेही शहा, जे. रामसेवक यादव प्रकरणात [रामसेवक यादव विरुद्ध हुसेन कामिल किडवई, ए.आय.आर. 1964 एससी 1249] परिच्छेद 6 मध्ये असे नमूद करण्याचा हेतू नाही की निवडणूक अधिकारी कोणत्याही परिस्थितीत निवडणूक याचिकेत योग्य पक्षकार असू शकत नाही. पण कलकत्ता उच्च न्यायालयाचे वरील दोन्ही निर्णय [एआयआर 1963 कॅल 218 : 66 सीडब्ल्यूएन 917] आणि मुंबई उच्च न्यायालय [एआयआर 1969 बॉम 177 : 70 बॉम एलआर 466] यांचा विचार या न्यायालयाने ज्योती बसू प्रकरणात [(1982) 1 एससीसी 691] केला होता आणि न्यायालयाने असे मत नोंदवले होते की सार्वजनिक धोरण आणि कायदेविषयक शहाणपण हे दोन्ही लोकप्रतिनिधी कायद्यातील

तरतुदींचे स्पष्टीकरण दर्शवितात जे सामील होण्यास परवानगी देत नाहीत, कलम 82 आणि 86 (4) मध्ये नमूद केलेल्या व्यक्तींव्यतिरिक्त इतर व्यक्तींचे पक्षकार म्हणून. कलम 82 मध्ये नमूद केलेल्या व्यक्तींव्यतिरिक्त इतर व्यक्तींना पक्षकार म्हणून जोडण्याची परवानगी दिल्यास काय परिणाम होतील याचा ही न्यायालयाने परिच्छेद 12 मध्ये विचार केला आणि असे म्हटले की आवश्यक परिणाम हा एक न संपणारा, अनागोंदी निवडणूक वाद असेल आणि कायद्याच्या कलम 86 (6) द्वारे अपेक्षित उद्दिष्ट साध्य होण्याची कोणतीही आशा नाही. वरील बाबीनुसार, आम्ही ज्योती बसू प्रकरणात [(1982) 1 एससीसी 691] या न्यायालयाने घेतलेल्या मतांचा पुनरुच्चार करतो आणि नंतरच्या खटल्यात बी. सुंदरा रामी रेड्डी [1991 सुप (2) एससीसी 624] मध्ये पुनरुच्चार करतो आणि घटनेच्या अनुच्छेद 136 अन्वये आमच्या हस्तक्षेपाची आवश्यकता असलेल्या संबंधित निर्णयात आम्हाला कोणतीही कमतरता दिसत नाही. त्यानुसार हे अपील फेटाळले जाते आणि ते फेटाळले गेले.

3.5. वरील कायदेशीर स्थिती आजतागायत अबाधित आहे. वरील बाबी लक्षात घेऊन उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 ने दाखल केलेला अर्ज, मंजूर होण्यास हरकत नाही. ह्या अर्जाला, याचिकाकर्ते यांना निवडणूक याचिकेत आणि विरोध करणारे उत्तरदाता क्रमांक 4 तर्फे कोणताही गंभीर विरोध नाही. त्यामुळे 2021 चा अर्ज (एल) क्रमांक 22668 प्रार्थना खंड 'अ' आणि 'ब' नुसार मंजूर केला आहे. या आदेशाच्या

अनुषंगाने याचिकाकर्त्याने आजपासून 1 (एक) आठवड्याच्या कालावधीत निवडणूक याचिकेतील उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 ची नावे वगळून आवश्यक ती दुरुस्ती करावी. फेरपडताळणी दुर करण्यात आली आहे. रजिस्ट्री याचिकाकर्त्याच्या वकिलांना उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 ची नावे वगळण्याची परवानगी देईल. हा आदेश 2021 चा अर्ज (एल) क्रमांक 22668 निकाली काढतो.

4. तथापि असे दिसून येते की उत्तरदाता क्रमांक 4 ने 2022 चा अंतरिम अर्ज (एल) क्रमांक 1145 दाखल केला आहे, ज्यामध्ये त्याने 2021 च्या अर्ज (एल) क्रमांक 22668 मध्ये केलेल्या उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 च्या प्रकरणाचे समर्थन केले आहे. उत्तरदाता क्रमांक 4 ने आपल्या अर्जा मध्ये घेतलेल्या आधारांपैकी एक आधार असा आहे की या कायद्याच्या कलम 82 अन्वये विचार केल्याप्रमाणे केवळ संबंधित पक्षांनाच निवडणूक याचिकेत सामील केले जावे आणि असा युक्तिवाद केला जातो की उत्तरदाता क्रमांक 1 ते 3 वैधानिक प्राधिकरण असल्याने निवडणूक याचिकेसाठी आवश्यक किंवा योग्य पक्षकार नाहीत. उत्तरदाता क्रमांक 4 ने उत्तरदाता क्रमांक 1, 2 आणि 3 ने वर नमूद केलेल्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या 3 (तीन) निर्णयांवर ही विश्वास ठेवला.

4.1. 2022 चा अर्ज (एल) क्रमांक 1145 उत्तरदाता क्र. 4 सीपीसीच्या आदेश VII नियम 11 अन्वये, या कायद्याच्या कलम 100 आणि कलम 101 अन्वये निवडणूक

याचिकेतील कारवाईचे कारण जाहीर न केल्याच्या मुख्य कारणास्तव निवडणूक याचिका फेटाळण्याची मागणी करण्याकरीता दाखल केला. उत्तरदाता क्रमांक 4 ने असा युक्तिवाद केला आहे की या कायद्याच्या कलम 86 मध्ये विशेषतः या कायद्याच्या कलम 81, 82 आणि 117 मधील तरतुदींचे पालन न केल्याबद्दल याचिका फेटाळण्याची तरतूद आहे. उत्तरदाता क्रमांक 4 ने असा युक्तिवाद केला आहे की सध्याच्या निवडणूक याचिकेतील मजकूर कलम 81, 82 आणि 117 मधील तरतुदींची पूर्तता करत नाही, इतर गोष्टींबरोबरच उल्लेख करून आरोप करण्यात आला आहे की, उत्तरदाता क्रमांक 4 ने या कायद्याच्या कलम 100(1) (डी) (iii) आणि 100(1) (डी) (iv) अन्वये भ्रष्टाचार केला. या कायद्याच्या कलम 83 मधील तरतुदींचे पालन न करणे, वस्तुस्थितीच्या संक्षिप्त निवेदनासंदर्भात पुरेसा तपशील न देणे, कोणत्याही भ्रष्ट कारभाराचा संपूर्ण तपशील आणि भ्रष्टाचार केल्याचा आरोप असलेल्या पक्षांची नावे निश्चित करणे असे म्हटले आहे. तसेच उपरोक्त कायद्यातील इतर वैधानिक तरतुदींचाही आरोप करण्यात आला आहे. त्याअंतर्गत तयार करण्यात आलेल्या नियमांसह कायद्याचे ही याचिकाकर्त्याकडून पालन केले जात नाही. निवडणूक याचिकेतील याचिकाकर्त्याने उत्तर प्रतिज्ञापत्र दि. 04.06.2024 अर्जाच्या उत्तरा दाखल सादर केले आहे- रिजॉइंडर दि. 25.07.2024 ला दाखल केले.

5. त्यानुसार लोकप्रतिनीधी कायद्याच्या कलम 86 अन्वये निवडणूक याचिका फेटाळण्यासाठी दाखल केलेला अर्ज (ल) क्रमांक 1145 ऑफ 2022 सीपीसीच्या आदेश VII नियम 11 सुनावणीसाठी बोलावले जाते. महाराष्ट्र राज्यासाठी तीन (iii) पदवीधर विभाग व दोन (2) शिक्षक विभागांची मुदत दिनांक 19.07.2020 रोजी संपत होती व म्हणूनच दिनांक 05.09.2016 च्या सविस्तर अधिसूचनेनुसार नवीन मतदार यादी तयार करण्याच्या उद्देशाने भारत निवडणूक आयोगाने दिनांक 31.07.2019 रोजी विविध राज्यांच्या मुख्य निवडणूक अधिकाऱ्यांना अधिसूचना जारी करून महाराष्ट्र पदवीधर व शिक्षक मतदारसंघाच्या निवडणुका घेण्याबाबत अधिसूचना जारी केली. कारण पूर्वीचे सदस्य दिनांक 19.07.2020 रोजी निवृत्त होत होते. या अधिसूचनेत नमूद करण्यात आले होते की, पात्रता दिनांक म्हणून 01.11.2019 च्या संदर्भात मतदार यादी नव्याने तयार करावी लागेल. निवडणूक भारत आयोगाने या अधिसूचनेद्वारे मतदार यादी तयार करण्यासाठी उपरोक्त अधिनियम व मतदार नियम, 1960 अन्वये खालीलप्रमाणे वेळापत्रक निश्चित केले:-

अनु.क्र.	उपक्रम	कालखंड
1.	मतदार नोंदणी नियम, 1960 च्या नियम 31 (iii) अन्वये सार्वजनिक नोटीस जारी करणे	01/10/19
2.	मतदार नोंदणी नियमावली 1960 च्या नियम 31 (4) अन्वये वृत्तपत्रांमध्ये परत सूचना प्रसिद्ध करणे,	15/10/19

3.	मतदार नोंदणी नियम 1960 च्या नियम 31 (4) अन्वये वृत्तपत्रांमध्ये नोटीस पुन्हा प्रसिद्ध करणे	25/10/19
4.	फॉर्म 18 किंवा 19 मध्ये अर्ज स्वीकारण्याची शेवटची तारीख	06/11/19
5.	हस्तलिखिते तयार करणे व प्रारूप मतदार याद्या छपाईचा कालावधी	19/11/19
6.	मतदार याद्यांचे प्रारूप प्रकाशन	23/11/19
7.	दावे व हरकती दाखल करण्याची मुदत	23/11/19 ते 9/12/19
8.	ज्या तारखेपर्यंत दावे आणि हरकती निकाली काढल्या जातील आणि पुरवणी तयार करून छापल्या जातील	26/12/19
9	मतदार याद्यांचे अंतिम प्रकाशन	30/12/19

5.1. दिनांक 05.11.2020 रोजी निवडणूक घेण्याचा कार्यक्रम

खालीलप्रमाणे जाहीर केला :-

- i. निवडणूक जाहीर करण्याची अधिसूचना 5/11/202 होती.
- ii. उमेदवारी अर्ज दाखल करण्याची शेवटची तारीख 12/11/2020 होती.
- iii. नामनिर्देशनपत्रांची छाननी दिनांक 13/11/2020 रोजी होती.

- iv. उमेदवारी अर्ज मागे घेण्याची शेवटची तारीख 17/11/2020 होती,
- v. मतदानाची तारीख 1/12/2020 होती. 1/12/2020 रोजी सकाळी 8.00 ते सायंकाळी 5.00 या वेळेत मतदानाची वेळ निश्चित करण्यात आली होती.
- vi. 03/12/2020 रोजी मतमोजणी ठेवण्यात आली होती आणि
- vii. निवडणूक पूर्ण होण्यासाठी किंवा कोणत्या तारखेला पूर्ण करायची होती ही तारीख 7/12/2020 ठेवण्यात आली होती.

5.2. उत्तरदाता क्रमांक 4 ला 1,22,145 मते मिळवून जिंकलेले उमेदवार आहेत, तर याचिकाकर्ते ला 73,321 मते मिळवून उपविजेता उमेदवार आहेत. उत्तरदाता क्रमांक 5 ते 64 हे निवडणूक लढविणारे अन्य उमेदवार आहेत. उत्तरदाता क्रमांक 65 ते 80 असे उमेदवार आहेत ज्यांनी उमेदवारी अर्ज स्वीकारल्यानंतर, परंतु माघार घेण्याच्या तारखेपूर्वी, उमेदवारी मागे घेतली होती.

6. निवडणूक याचिकेत याचिकाकर्त्याची तक्रार अशी आहे की उत्तरदाता क्रमांक 3 ने, निवडणूक कार्यक्रम जाहीर झाल्यानंतर ऑनलाइन मतदार नोंदणीस परवानगी दिली आणि त्यानंतर ऑनलाइन अर्ज केलेल्या मतदारांची विहित प्रक्रियेनुसार पडताळणी न करता नोंदणी करण्यात आली. निवडणूक कार्यक्रम जाहीर झाल्यानंतर नोंदविण्यात आलेली ऑनलाइन मतदारांची मते अवैध ठरल्यास, त्या

प्रकरणात उत्तरदाता क्रमांक 4 ऐवजी, जिकलेला उमेदवार म्हणून याचिकाकर्त्याची निवड केली जाईल, असा आरोप याचिकाकर्त्याने केला आहे. याचिकेच्या परिच्छेद क्रमांक 4 (क) मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे आव्हान देण्याची ही याचिकाकर्त्याची मुख्य केस आहे. परिच्छेद क्रमांक 4 (अ) व 4 (ब) व 4 (क) यांचे एकत्रित वाचन केल्यास याचिकाकर्त्या असा अर्थ काढेल की, 48,824 मतांचा तोटा, त्या मतदारांचा आहे ज्यांची पडताळणी न करता ऑनलाइन नोंदणी केली होती आणि जर या मतदारांची नोंदणी रद्द केली गेली तर याचिकाकर्त्याची निवडून आलेला उमेदवार म्हणून जाहीर केली जाईल. हे याचिकाकर्त्याचे याचिकेतील मूळ आव्हान आहे.

7. उत्तरदाता क्रमांक 4 ने दिनांक 08.01.2022 निवडणूक याचिकेवर लेखी निवेदन दाखल केले आहे. ते पान क्रमांक 397 वर जोडलेले आहे. लेखी निवेदनात घेतलेली कारणे प्रामुख्याने या कायद्याच्या कलम 81, 82, 83, 100(1) (ड) (iii), 100(1) (ड) (4), 101 आणि 117 अन्वये वैधानिक तरतुदींशी संबंधित आहेत. हीच कारणे उत्तरदाता क्रमांक 4 ने सीपीसीच्या आदेश VII नियम 11 अन्वये दाखल केलेल्या अर्जात मांडली आहेत, पुनरावृत्ती टाळण्यासाठी, उत्तरदाता क्रमांक 4 चे वकील श्री. लाड यांनी केलेले म्हणणे नोंदवताना हिच कारणे स्पष्ट करण्यात आली आहेत.

7.1. या कायद्यातील कलम 81 चे पालन न केल्याच्या कारणास्तव ही याचिका फेटाळली जाऊ शकते, असे श्री लाड यांनी नमूद केले. ते सादर करतात की या कायद्याच्या कलम 81 मध्ये विशेषतः अशी तरतूद आहे की या कायद्याच्या कलम 100 (1) आणि कलम 101 मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या एक किंवा अधिक आधारांवर निवडणूक याचिका दाखल केली जाऊ शकते. दुस-या शब्दांत, या कायद्याच्या कलम 100 (1) आणि 101 मध्ये निर्दिष्ट केल्या व्यतिरीक्त इतर कोणत्याही आधारावर, निवडणुकीला आव्हान देणारी याचिका दाखल केली जाऊ शकत नाही. ते सादर करतात की, याचिकेतील मजकूर हे समाधान करत नाही की, ह्या उत्तरदात्याने या कायद्याच्या कलम 100(1) (डी) (iii) आणि 100(1) (डी) (iv) च्या आधारे भ्रष्ट आचरण केले.

7.2. या कायद्याच्या कलम 83 मध्ये निवडणूक याचिकेतील मजकूर काय असावा, याची तरतूद आहे, असे ते सादर करतात. ते सादर करतात की, याचिकेतील मजकूर भौतिक तथ्यांचे संक्षिप्त विधान असावा, ज्यात कोणत्याही भ्रष्ट व्यवहाराचा संपूर्ण तपशील आणि भ्रष्टाचार केल्याचा आरोप असलेल्या पक्षाच्या नावांसह संपूर्ण तपशीलचा खुलासा केला जावा. याचिकाकर्त्याने याचिकेच्या परिच्छेद क्रमांक 3 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे या कायद्याच्या कलम 100(1) (डी) (iii) आणि कलम 100(1) (डी) (iv) अन्वये दिलेल्या आधारावर प्रस्तुत याचिका दाखल केली

आहे. ते सादर करतात की या कायद्याच्या कलम 100 (1) (डी) (iii) अंतर्गत आधारांचा वापर करण्यासाठी, याचिकाकर्त्याने निवडून आलेल्या उमेदवारांनी केलेल्या भ्रष्ट आचरणाच्या संपूर्ण तपशीलासह वस्तुस्थिती सादर करणे आवश्यक आहे, जे याचिकाकर्ते करण्यात अपयशी ठरले आहेत.

7.3. या कायद्याच्या कलम 81 मध्ये विहित काल मर्यादेच्या कालावधीपेक्षा जास्त वेळेत याचिका दाखल करण्यात आल्याने ती फेटाळली जाऊ शकते, असे ते सादर करतात. या कायद्याच्या कलम 81 नुसार याचिकाकर्त्याने उमेदवाराच्या निवडीच्या तारखेपासून 45 दिवसांच्या आत याचिका दाखल करणे आवश्यक आहे. निवडणुकीची तारीख 01.12.2020 आहे आणि सध्याची याचिका 18.01.2021 रोजी दाखल केली गेली आहे जी या कायद्याच्या कलम 81 मध्ये विहित कालावधीपेक्षा उशीरा आहे.

7.4. मते अयोग्यरित्या प्राप्त झाली, अयोग्यरित्या नाकारली गेली किंवा अयोग्यरित्या नाकारली गेली किंवा अमान्य मत प्राप्त झाले असे प्रकरण सिद्ध झाले तरच कलम 100(1) (डी) (iii) अन्वये आधार लागू केला जाऊ शकतो, असे ते सादर करतात . कलम 83 आणि 100 च्या एकत्रित वाचनातून कायद्याची अट अशी आहे की कलम 100(1) (डी) (iii) लागू करण्यासाठी, याचिकाकर्त्याने उत्तरदाता क्रमांक 4 ने केलेल्या कोणत्याही भ्रष्ट व्यवहारांचा तपशील पूर्ण तपशीलासह देणे आवश्यक आहे

आणि असा भ्रष्टाचार केल्याचा आरोप असलेल्या पक्षांची नावे आणि अशा प्रत्येकाच्या व्यवहाराची तारीख आणि ठिकाण देणे आवश्यक आहे.

7.5. ते सादर करतात की पृष्ठ 31 वरील परिच्छेद क्रमांक 5 (ब) मध्ये नमूद केलेल्या याचिकाकर्त्याच्या तक्रारी अश्या आहेत की निवडणूक यादी तयार करताना, उत्तरदाता क्रमांक 2 आणि 3 ने या कायद्याच्या कलम 21, 22 आणि नियम 31 च्या तरतुदीचे पालन केले नाही जे की, निवडणूक आयोग विरुद्ध प्रफुल्ल आणि इतर. या प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे. उत्तरदाता क्रमांक 4 चे म्हणणे आहे की, या अधिनियमाच्या कलम 21 व 22 मध्ये मतदार यादी तयार करणे व पुनरीक्षण करणे व मतदार यादीतील नोंदी दुरुस्त करण्याची तरतूद असून मतदार नोंदणी नियम 1960 च्या नियम 31 मध्ये पदवीधर व शिक्षक मतदारसंघासाठी मतदार यादी ची तरतूद आहे. या मतदार यादीसाठी मतदार यादीत नाव नोंदविण्यास पात्र असलेल्या प्रत्येक व्यक्तीने विहित नमुन्यात म्हणजेच फॉर्म क्रमांक 18 मध्ये अर्ज करणे आवश्यक आहे. याचिकाकर्त्याची तक्रार अशी आहे की निवडणूक आयोगाने अंतिम मतदार यादी तयार करणे आणि प्रकाशित करण्याच्या निवडणूक कार्यक्रमासह 31.07.2019 रोजी अधिसूचना जारी केली असली तरी उत्तरदाता क्रमांक 2 आणि 3 द्वारे त्याचे पालन केले गेले नाही ज्यांनी 30.12.2019 नंतर ऑनलाइन नोंदणीस परवानगी दिली आणि अशा प्रकारे उत्तरदाता क्रमांक 2 आणि 3 ने या अधिनियमातील कलम 21, 22, 23, 27 व

28 तसेच मतदार नोंदणी नियम 1960 चे नियम 10 ते 27 व 31 या वैधानिक तरतुदींचे उल्लंघन केले आहे व यामुळे एका व्यक्तीचे नाव मतदार यादीत एकापेक्षा अधिक वेळा आल्याची व पदवीधर नसलेल्या व्यक्तींची नावे मतदार यादीत समाविष्ट झाल्याची उदाहरणे आहेत. उत्तरदाता क्रमांक 2 व 3 चे अपयश किंवा मतदार यादी तयारीतील अनियमितता, ते सादर करतात की, उत्तरदात्याच्या या निवडणुकीला आव्हान देण्यासाठी हा आधार ठरू शकत नाही. या कायद्याच्या कलम 81 मध्ये विशेषतः अशी तरतूद करण्यात आली आहे की निवडणूक याचिका या कायद्याच्या कलम 100(1) आणि 101 मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या एक किंवा अधिक आधारावरच दाखल केली जाऊ शकते.

7.6. त्यांचे असे म्हणणे आहे की, या कायद्याच्या कलम 100 (1) आणि 101 मध्ये मतदार यादी तयार करताना कथित अनियमितता आव्हानाचे कारण म्हणून दिलेली नाही. सीपीसीच्या आदेश VII, नियम 11 (अ) मधील तरतुदींनुसार या याचिकेत कारवाईचे कोणतेही कारण उघड करण्यात आलेले नाही आणि म्हणूनच ही याचिका फेटाळली जाऊ शकते, असे ते सादर करतात. उत्तरदाता क्रमांक 1 ने दिलेल्या कार्यक्रमानुसार अंतिम मतदार यादी प्रसिद्ध करण्याच्या तारखेनंतर म्हणजेच 30.12.2019 नंतर मतदार नोंदणीस परवानगी देणाऱ्या उत्तरदाता क्रमांक 2 व 3 विरुद्ध तक्रार करताना याचिकाकर्त्याने या कायद्याच्या कलम 23 (iii) कडे दुर्लक्ष केले आहे,

ज्यात म्हटले आहे की निवडणुकीसाठी उमेदवारी अर्ज दाखल करण्याच्या शेवटच्या तारखेपर्यंत मतदार यादीत नावे समाविष्ट करण्यास परवानगी आहे. सध्याच्या प्रकरणात उमेदवारी अर्ज भरण्याची शेवटची तारीख 12.11.2020 होती, असे ते सादर करतात.

7.7. मतदान केंद्रे मतदारांच्या ठिकाणापासून सोयीस्कर प्रवासाच्या अंतरावर नाहीत, असे ते सादर करतात. ते सादर करतात की वरील तक्रारी उत्तरदाता क्रमांक 2 आणि 3 च्या विरोधात आहेत. ते सादर करतात की, याचिकाकर्त्याने मतदार यादी तयार करण्यात किंवा मतदारांसाठी मतदान केंद्र निश्चित करण्यात उत्तरदाता क्रमांक 4 ची कोणतीही भूमिका नमूद केलेली नाही.

7.8. कलम 100 (1) (डी) (iii) आणि 100 (1) (डी) (iv) च्या आधारावर निवडणुकीला आव्हान देण्यासाठी, याचिकाकर्त्याने कलम 100 (1) (डी) (iii) आणि 100 (1) (डी) (iv) नुसार या उत्तरदाता ने भ्रष्टाचार कसा केला आहे याची विनंती करणे आवश्यक आहे. कलम 100(1) (डी) (iii) चा आधार म्हणजे कोणत्याही मताचे अयोग्य स्वागत, नकार किंवा नाकारणे किंवा कोणत्याही शून्य मताचे स्वागत करून भ्रष्ट वर्तन करणे आहे. संपूर्ण याचिकेत तक्रार अशी आहे की, मतदार यादी तयार करताना अनियमितता होत असल्याने मतदाराचे नाव एकापेक्षा जास्त वेळा पुनरावृत्ती होते आणि अपात्र व्यक्तींची नावे मतदार यादीत समाविष्ट केली जातात. मतदाराचे नाव एकापेक्षा अधिक वेळा पुनरावृत्ती करणे आणि अपात्र मतदारांची नोंदणी करणे,

एवढ्यापुरतेच या याचिकेत विनवणी केली गेली आहे. ते सादर करतात की, कायद्यानुसार याचिकाकर्त्याने, कोणत्याही मताचे अयोग्य स्वागत किंवा अयोग्य नकार किंवा नकार किंवा नकार देणे किंवा बेकायदेशीर मतांचे स्वागत करणे ह्या बाबी शाबीत करणे आवश्यक आहे आणि ते निवडून आलेल्या उमेदवाराने, जे याचिकाकर्ते, याचिकेत आणण्यात अपयशी ठरले आहेत. त्यामुळे याचिकाकर्त्याने कलम 100(1) (डी) (iii) मधील घटकांची पूर्तता केलेली नाही, असा युक्तिवाद ते करतात. उत्तरदाता क्रमांक 2 व 3 यांनी आपल्या वैधानिक जबाबदाऱ्या पार पाडल्या नाहीत, परिणामी मतदार यादीत अनियमितता आहे आणि या कायद्याच्या कलम 100(1) (डी) (iii) अन्वये कोणत्याही आधाराची आवश्यकता सिद्ध करण्यासाठी त्यांनी केलेली विनवणी पुरेशी नाही.

7.9. ते असे सादर करतात की, याचिकाकर्त्याने अयोग्य स्वागत, मतदान नाकारणे, अमान्य मतदान नाकारणे किंवा स्वीकारणे यात उत्तरदाता क्रमांक 4 ची भूमिका मांडली नाही, म्हणून त्यांच्या मते या कायद्याच्या कलम 100(1) (ड) (iii) मध्ये दिलेले आधार याचिकेत समाधानकारकरित्या सिद्ध होत नाहीत. ते सादर करतात की याचिकाकर्त्याने मतांचे अयोग्य स्वागत किंवा अयोग्य पणे मते नाकारणे किंवा नाकारणे किंवा शून्य मतांचे स्वागत याबद्दल कोणतेही बारकावे आणि तपशील दिलेला नाही. ते सादर करतात की याचिकाकर्त्याने वैयक्तिकरित्या मतदार यादीची सत्यता पडताळली नाही आणि त्यांच्या मते एकाच नावाची उदाहरणे त्यांच्या वेगवेगळ्या पात्रतेसह आणि

समान मोबाइल क्रमांकासह एकापेक्षा जास्त वेळा दिसून आल्याचे देखील. त्यामुळे, याचिकाकर्त्याने त्याच्या सत्यतेची पडताळणी न करता याचिकेतील युक्तिवाद अस्पष्ट आहेत, असा युक्तिवाद ते करतात. ते असे नमूद करतात की हा उत्तरदाता उपरोक्त कथित भ्रष्ट कारभारात कसा सामील आहे हे याचिकेत उघड केले जात नाही आणि म्हणूनच उत्तरदाता क्रमांक 2 आणि 3 कायदेशीर जबाबदाऱ्या पार पाडण्यात अपयशी ठरल्याने, निवडणूक अवैध घोषित करण्याचा आधार असू शकत नाही.

7.10. ते सादर करतात की या कायद्याच्या कलम 100 (1) (डी) (iv) नुसार, भारतीय राज्यघटनेतील तरतुदींचे किंवा या कायद्यातील किंवा नियमांच्या तरतुदींचे पालन न केल्याबद्दल निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध घोषित केली जाऊ शकत नाही. 1961 च्या निवडणूक आचारसंहितेच्या नियम 4 (अ) नुसार, ते सादर करतात की, उमेदवारी अर्ज भरताना उमेदवाराला प्रतिज्ञापत्र दाखल करणे आवश्यक आहे. ते सादर करतात की, उत्तरदाता क्रमांक 4 ने आपला उमेदवारी अर्ज/ कागदपत्रे सादर करताना आपले वैधानिक प्रतिज्ञापत्र दाखल केले आणि नियम 4 (अ) चे पालन केले. या कायद्याच्या कलम 33 (अ) नुसार निवडणूक आचारसंहिता 1961 च्या नियम 4 (अ) नुसार सादर केलेल्या प्रतिज्ञापत्रात प्रत्येक उमेदवाराने खरी व अचूक माहिती देणे आवश्यक आहे. उत्तरदाता क्रमांक 4 ने खरी व अचूक माहिती सादर केली आहे व या कायद्याच्या कलम 33 (अ) मधील तरतुदीचे पालन केले आहे, त्यामुळे निवडणूक

आचारसंहिता नियम 1961 मधील तरतुदींचे पालन होत आहे; सदर अधिनियम व त्या अधिनियमांतर्गत करण्यात आलेले नियम किंवा आदेश. त्यामुळे त्यांच्या मते, उत्तरदाता क्रमांक 4 ने भारतीय राज्यघटनेतील तरतुदी, उपरोक्त कायदा, नियम किंवा या कायद्यांतर्गत पारित केलेल्या आदेशांचे पालन केले ले नाही, असे कोणतेही प्रकरण याचिकेतील पुरावे सिद्ध करण्यात अपयशी ठरतात.

7.11. उत्तरदाता क्रमांक 4 ने दाखल केलेले प्रतिज्ञापत्र खोटे, दिशाभूल करणारे आहे आणि त्याच्या उत्पन्नाचा तपशील दडपला गेला आहे, हा याचिकाकर्त्याचा युक्तिवाद देखील चुकीचा आहे. या कायद्याच्या कलम 125 (अ) नुसार खोटे प्रतिज्ञापत्र दाखल केल्यास 6 महिने तुरुंगवास किंवा दंडाची तरतूद आहे. कलम 125 (अ) मधील तरतुदींचा वापर करण्यासाठी, याचिकाकर्त्याने स्वतंत्र कार्यवाही सुरू करावी आणि उत्तरदाता क्रमांक 4 ने खोटे प्रतिज्ञापत्र दाखल केले आहे किंवा या कायद्याच्या कलम 31 (अ) सह नियम 4 (अ) नुसार दाखल केलेल्या प्रतिज्ञापत्रात कोही माहिती लपवली आहे, हे सिद्ध करावे लागेल. त्यामुळे या कायद्यातील कलम 125 (अ) अन्वये दोष व भ्रष्टाचारी आचरण सिद्ध करण्यासाठी याचिकाकर्त्याचे आरोप पुरेसे नाहीत, असा युक्तिवाद ते करतात . उत्तरदाता क्रमांक 4 चे वैधानिक प्रतिज्ञापत्र कसे खोटे, दिशाभूल करणारे आहे आणि उत्तरदाता क्रमांक 4 ने उत्पन्न कसे लपविले आहे याबद्दल याचिकाकर्त्याने कोणताही तपशील दिलेला नाही. त्यामुळे याचिकाकर्ते या कायद्याच्या

कलम 100(1) (डी) (iv) अन्वये आधार सिद्ध करण्यात अपयशी ठरले आहेत. त्यामुळे सध्याची याचिका दाखल करण्याचे कोणतेही कारण नाही आणि कारवाई अभावी सीपीसीच्या आदेश vii, नियम 11 (अ) मधील तरतुदींनुसार ही याचिका फेटाळली जाऊ शकते, असा युक्तिवाद त्यांनी केला.

7.12. निवडणूक याचिका कायम ठेवणे आणि त्यावर खटला चालविणे हे आरोप खरे ठरल्यास, निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निवडीवर कसा परिणाम होईल, ह्या बाबी याची विनवणी करून सिद्ध कराव्या लागतील, असे ते म्हणतात. निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम होत असल्याचे दर्शविणारे कोणतेही युक्तिवाद नसल्यास, न्यायालयाने सीपीसीच्या आदेश VII नियम 11 अन्वये अधिकारक्षेत्राचा वापर करून निवडणूक याचिका फेटाळून लावावी. या युक्तिवादाच्या समर्थनार्थ ते सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयांवर अवलंबून आहेत, जसे की, मांगणीलाल मंडल विरुद्ध विष्णूदेव भंडारी, शंभूप्रसाद शर्मा विरुद्ध चरणदास महंत आणि इतर आणि मैरेम्बम पृथ्वीराज उर्फ पृथ्वीराज सिंह विरुद्ध पुखरेम शरतचंद्र सिंह या खटल्यात.

7.13. कनिमोळी करुणानिधी विरुद्ध ए. संधाना कुमार आणि इतर प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाचा आधार घेऊन वैध निवडणूक याचिकेच्या देखभालीसाठी सारांशित तत्त्वे दर्शविण्यासाठी आणि एकही भौतिक तथ्य वगळल्यास कारवाईचे अपूर्ण कारण आणि त्यांच्या युक्तिवादाचे समर्थन करेल. अशा प्रकरणातील

निवडणूक याचिका आदेश VII च्या नियमानुसार फेटाळली जावी की, वरील तत्वांचा पुनरुच्चार सर्वोच्च न्यायालयाने करीम उद्दीन बरभुईया विरुद्ध अमीनुल हक लास्कर व इतर या प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालय कारिखो क्री विरुद्ध नुनी तायांग व अन्य या खटल्यात सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेल्या निकालाचा त्यांनी त्यांच्या युक्तिवादाच्या समर्थनार्थ आधार घेतला व सांगतात की लोकशाही पद्धतीने निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निवडीवर परिणाम होत नाही, जर अनियमितता शुक्ल असेल तर आणि जर अशी नियमितता निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या भौतीकतेवर परिणाम करणारी आहे, अशी विनवणी हवी. महेंद्र तुळशीराम भिंगारदिवे विरुद्ध अनिल यशवंत देसाई आणि इतर या खटल्यातील निकालावर देखील ते अवलंबून आहेत. त्यानुसार श्री. लाड सीपीसीच्या आदेश VII नियम 11 मधील तरतुदीनुसार निवडणूक याचिका फेटाळण्याची विनंती करतात .

8. सीपीसीच्या आदेश 7 नियम 11 अन्वये अर्ज, याचिकाकर्त्याची बाजू मांडणारे विद्वान वकील श्री. परांजपे यांनी तीव्र विरोध केला.

8.1. ते असे सादर करतात की, 01.12.2020 रोजी झालेल्या निवडणुकीचा तो निकाल भारतीय राज्यघटनेतील तरतुदी, उपरोक्त अधिनियम आणि या अधिनियमांतर्गत तयार करण्यात आलेले नियम किंवा आदेश यांचे पालन न केल्याने म्हणजेच या कायद्याच्या कलम 100 (1) (डी) (iv) चे उल्लंघन झाल्यामुळे प्रभावित

होतो. भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 171 (iii) (ब) नुसार विधान परिषदेच्या 1/12 व्या सदस्यांची निवड राज्यात किमान तीन वर्षे वास्तव्यास असलेल्या व्यक्तींचा समावेश असलेल्या मतदारांद्वारे केली जाईल आणि ते भारताच्या प्रदेशातील कोणत्याही विद्यापीठाचे पदवीधर असावेत. पुणे विभाग पदवीधरांमध्ये उत्तरदाता क्रमांक 2 व 3 ला परवानगी दिल्याप्रमाणे मतदार नोंदणी/ मतदार यादी तयार करणे कोणतेही वैधानिक प्राधिकरण नसताना उत्तरदाता क्रमांक 1 ने जारी केलेल्या कोणत्याही मार्गदर्शक सूचनांशिवाय, मतदारसंघाला परवानगी देण्यात आली, असे ते सादर करतात. सध्याच्या प्रकरणात या कायद्याच्या कलम 21, 22 आणि 27 मधील तरतुदींचे पालन होत नाही आणि निवडणूक नियम 1960 च्या नियम 10, 11, 12 - 20 आणि 31 चे उल्लंघन होत आहे, असे ते म्हणतात.

8.2. कोणतीही योग्य अधिसूचना जारी न करता कालमर्यादेचे उल्लंघन केल्याच्या मुद्द्यावर, ते सादर करतात की, उत्तरदाता क्रमांक 1 ने 31.07.2019 रोजी अधिसूचना जारी केली आहे ज्यात पात्रतेची तारीख 01.11.2019 सूचित केली आहे जी जाहीर सूचना प्रसिद्ध झाल्यानंतर 30.12.2019 रोजी मतदार यादी अंतिम प्रसिद्ध होईपर्यंत ची मुदत निश्चित करण्यात आली होती. अधिसूचना जारी झाल्यानंतर उत्तरदाता क्रमांक 2 ने 01.08.2019 रोजी निवडणूक कार्यक्रम प्रसिद्ध केला. 31.07.2019 च्या अधिसूचनेचा आधार घेऊन नवीन मतदार यादी तयार करण्यासाठी

उत्तरदाता क्रमांक 1 ने जारी केलेल्या वेळापत्रकानुसार, उत्तरदाता क्रमांक 3 ने 11.10.2019 रोजी जिल्हाधिकारी व जिल्हा सहाय्यक मतदार नोंदणी अधिकाऱ्यांना उत्तरदाता क्रमांक 1 व उत्तरदाता क्रमांक 2 निर्देशानुसार मतदार याद्या तयार करण्याच्या कार्यक्रमाची माहिती देण्याचे निर्देश दिले आहेत.

8.3. नोंदणी कृत व्यक्ती पदवीधर आहेत की नाही आणि पात्रतेच्या तारखेपूर्वी 3 वर्षे वास्तव्यास आहेत की नाही याची पडताळणी न करता शेवटच्या तारखेनंतर ऑनलाइन मतदार नोंदणीसंबंधित मुद्द्यावर. मतदारांच्या अशा ऑनलाइन नोंदणीबाबत कोणतीही माहिती दुरुस्तीसाठी देण्यात आली नसल्याचे ते सादर करतात . ते सादर करतात 25.11.2019 रोजी उत्तरदाता क्रमांक 3 ने उत्तरदाता क्रमांक 2 ला पत्र पाठवून एका व्यक्तीने विशेषतः ऑनलाइन नोंदणीची मागणी केल्याचे कळवले होते आणि 26.11.2019 रोजी उत्तर पाठवून ऑनलाइन मतदार नोंदणी लवकरच उपलब्ध करून दिली जाईल असे सांगण्यात आले होते. ऑनलाइन मतदार नोंदणीला परवानगी देण्याबाबत कोणतीही मार्गदर्शक तत्त्वे/ अद्यतन/अधिसूचना प्रसिद्ध करण्यात आलेली नाही व मतदारांची ऑनलाइन नोंदणी 12.11.2020 पर्यंत झाली जरी मतदार यादी प्रसिद्ध करण्याची शेवटची तारीख 30.12.2019 असूनही, यामुळे 1960 च्या मतदार संघाच्या नियम 31, 10 ते 27 सह उपरोक्त अधिनियमाच्या कलम 21, 22, 23, 27 आणि 28 मधील तरतुदींचे उल्लंघन झाले आहे. नंतर उत्तरदाता क्रमांक 1 च्या नवीन

वेळापत्रकाची कोणतीही नोंद 30.12.2019 नंतर ऑनलाइन मतदार नोंदणीसाठी उपलब्ध नाही. 11.01.2021 व 12.01.2021 रोजी परिपत्रक / अधिसूचना / ऑनलाइन मतदार नोंदणीसाठी मार्गदर्शक तत्त्वे. मागणी करणा-या निवेदनांना संबोधित करूनही, याचिकाकर्त्यास आक्षेप घेण्याची कोणतीही संधी देण्यात आली नाही, असे ते सादर करतात .

8.4. एकापेक्षा जास्त वेळा आलेल्या मतदारांची नावे आणि मतदार यादीत समाविष्ट पदविधर नसलेल्यांची नावे या मुद्द्यावर. या कायद्याच्या कलम 18 नुसार कोणत्याही मतदार संघात एकापेक्षा अधिक वेळा एखाद्या ईसमाची नोंदणी करता येत नाही. 12.11.2020 रोजी प्रसिद्ध झालेल्या अंतिम ऑनलाइन मतदार यादीचे अवलोकन केल्यावर, एकूण 11 हजार 319 नावे एकापेक्षा अधिक वेळा समोर आली. अधिकृत आकडेवारीनुसार, राज्य निवडणूक आयोगाने राजकीय पक्षांना दिलेल्या यादीमध्ये 2300 हून अधिक बिगर पदविधर व्यक्तींची नावे दाखवण्यात आली असूनही उत्तरदाता क्रमांक 2 ने योग्य पडताळणी न करता त्यांची नावे अंतिम यादीत समाविष्ट केली आहेत आणि या वस्तुस्थितीचा अंतिम निवडणूक निकालावर परिणाम झाला आहे.

8.5. निवडणुकीच्या दिवशी मतदानाची सरासरी वेळ चुकीची होती आणि प्रक्रियेचे पालन करून एक मत देण्यासाठी सरासरी वेळ सुमारे 3-5 मिनिटे

आहे परंतु एका तासाच्या आत 700- 800 मतांची मोजणी झाल्याने, 1 मिनिटांचा असामान्य वेळेत हे झाले आणि या जादा मतदानाचा फायदा उत्तरदाता क्रमांक 4 ला झाला कारण तो 3 पक्षांचा अधिकृत उमेदवार असल्याने त्याने बहुमत मते मिळवली अशा प्रकारे अयोग्य मतदान झाले आणि त्यामुळे निवडणूक निकालावर परिणाम झाला.

8.6. निवडून आलेल्या उमेदवाराने महत्त्वाची माहिती दडपण्याच्या मुद्द्यावर, ते सादर करतात की, निवडणूक आचारसंहिता नियम 1961 च्या नियम 4 अ नुसार, प्रतिज्ञापत्राचा, फॉर्म क्रमांक 26 नुसार भरावा लागतो ज्यात उमेदवाराचे मागील 5 (पाच) आर्थिक वर्षांचे एकूण उत्पन्न जाहीर करणे बंधनकारक आहे. या कायद्याच्या कलम 33 अ अन्वये योग्य माहिती देणे आवश्यक आहे, परंतु उत्तरदाता क्रमांक 4 चे प्रतिज्ञापत्र पाहिल्यावर असे दिसून येते की त्याने मागील 4 (चार) आर्थिक वर्षांसाठी आयकर लागू नसल्याचे सांगून, आपल्या उत्पन्नाची खोटी आणि दिशाभूल करणारी माहिती दिली आहे.

8.7. ते सादर करतात की याचिकाकर्त्याने उपस्थित केलेले उपरोक्त मुद्दे, निवडणूक कार्यक्रमाच्या संचालनात वैधानिक तरतुदींचे उल्लंघन आहे आणि उत्तरदाता क्रमांक 4 आपल्या प्रकटीकरणाच्या प्रतिज्ञापत्रातील संबंधित माहिती

उघड न केल्याबद्दल दोषी आहे आणि अशा पारदर्शकतेचा अभाव आणि खुलासा न केल्याने निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे.

8.8. आपल्या वरील युक्तिवादाच्या समर्थनार्थ त्यांनी सर्वोच्च न्यायालयाच्या खालील निर्णयांचा संदर्भ दिला आहे आणि त्यावर विश्वास ठेवला आहे.

- (1) गणेश रामचंद्र नाईक विरुद्ध सीताराम भोईर व इतर;
- (2) मंदा जगन्नाथ विरुद्ध के.एस.रत्नम आणि इतर; आणि
- (3) मोहिंदर सिंग गिल आणि अन्य व्ही. मुख्य निवडणूक आयुक्त, नवी दिल्ली आणि इतर

8.9. श्री. परांजपे हे सादर करतात की, या कायद्याच्या कलम 83 (1) किंवा कलम 83 (2) चे पालन न केल्याबद्दल, या कायद्याच्या कलम 86 अन्वये निवडणूक याचिका फेटाळली जाऊ शकत नाही. निवडणूक याचिकेत केलेले आरोप/ युक्तिवाद, खटल्यात योग्य पुरावे सादर करून सिद्ध करण्याची परवानगी याचिकाकर्त्याला देण्यात यावी, असे ते सादर करतात. त्यामुळे सीपीसीच्या आदेश VII नियम 11 अन्वये अर्ज फेटाळण्यात यावा, अशी विनंती ते करतात.

8.10. पक्षकारांच्या त्रिपक्षीय युक्तिवादांचा विचार केला जातो आणि दोन्ही पक्षांच्या विद्वान वकिलांनी केलेल्या युक्तिवादांचा या न्यायालयाकडून योग्य विचार केला गेला आहे.

9. याचिकाकर्त्याने या कायद्याच्या कलम 100(1) (डी) (iii) आणि कलम 100(1) (डी) (iv) अन्वये उत्तरदाता क्रमांक 4 च्या निवडीला आव्हान दिले असून, महाराष्ट्र पदवीधर व शिक्षक मतदार संघात स्वतःच्या निवडीची मागणी केली आहे.

9.1. या कायद्याच्या कलम 100 मध्ये निवडणूक अवैध ठरविणे यामागची कारणे नमुद तरतूद करण्यात आली आहे आणि आणि पुढीलप्रमाणे तरतूद करणे :-

"100. निवडणूक अवैध ठरविण्याची कारणे.-

(1) उच्च न्यायालयाचे मत असल्यास उपकलम (2) मधील तरतुदींच्या अधीन राहून-

(a) की त्याच्या निवडीच्या तारखेस निवडून आलेला उमेदवार, घटना किंवा या कायदांतर्गत (किंवा केंद्रशासित प्रदेश सरकार अधिनियम, 1963 (1963 चा 20)) जागा भरण्यासाठी पात्र नव्हता किंवा अपात्र होता); किंवा

(b) निवडून आलेल्या उमेदवाराने किंवा त्याच्या निवडणूक एजंटने किंवा इतर कोणत्याही व्यक्तीने निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या किंवा त्याच्या निवडणूक एजंटच्या संमतीने कोणताही भ्रष्टाचार केला आहे; किंवा

(c) कोणत्याही उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने फेटाळण्यात आला आहे; किंवा

(d) निवडणुकीच्या निकालावर, निवडून आलेल्या उमेदवाराचा विचार केला तर त्याचा भौतिक परिणाम झाला आहे-

i अयोग्य स्वीकृती किंवा कोणत्याही उमेदवारीमुळे, किंवा

ii निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या हितासाठी केलेल्या कोणत्याही भ्रष्ट आचरणाद्वारे [त्याच्या निवडणूक एजंटव्यतिरिक्त इतर एजंटद्वारे], किंवा

iii कोणत्याही मताचे अयोग्य स्वीकार करणे, नाकारणे किंवा नाकारणे किंवा अमान्य असलेल्या कोणत्याही मताचे स्वीकार करणे, किंवा

iv घटनेतील तरतुदींचे किंवा या अधिनियमाच्या तरतुदींचे किंवा या अधिनियमांतर्गत केलेल्या कोणत्याही नियमांचे किंवा आदेशांचे पालन न करणे,

उच्च न्यायालय निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध ठरवेल.

(2) उच्च न्यायालयाच्या मते, निवडून आलेल्या उमेदवाराला त्याच्या निवडणूक एजंटव्यतिरिक्त इतर एजंटने कोणत्याही भ्रष्ट आचरणासाठी दोषी ठरवले असेल परंतु उच्च न्यायालय समाधान झाले तर -

- (a) की उमेदवाराने किंवा त्याच्या निवडणूक एजंटने निवडणुकीच्या वेळी असा कोणताही भ्रष्ट व्यवहार केला नाही आणि असा प्रत्येक आदेशा विरुद्ध भ्रष्ट व्यवहार उमेदवाराच्या किंवा त्याच्या निवडणूक एजंटच्या आणि संमतीशिवाय केला गेला;
- (c) की उमेदवार आणि त्याच्या निवडणूक एजंटने निवडणुकीत भ्रष्टाचार रोखण्यासाठी सर्व वाजवी मार्ग अवलंबले; आणि
- (d) की इतर सर्व बाबतीत निवडणूक उमेदवार किंवा त्याच्या कोणत्याही एजंटच्या कोणत्याही भ्रष्ट आचरणापासून मुक्त होता;

त्यानंतर निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध नाही, असा निर्णय उच्च न्यायालय घेऊ शकते.

9.2. कलमांतर्गत नमूद केलेल्या आधारांचा वापर करण्यासाठी या अधिनियमाच्या 100(1) (ड) (iii) नुसार निवडणूक याचिकाकर्त्याने याचिकेत असा युक्तिवाद करणे आवश्यक आहे की निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निवडीच्या

निकालावर अयोग्य स्वागत, कोणतेही मत नाकारणे किंवा नाकारणे किंवा अमान्य असलेल्या कोणत्याही मताच्या स्वागतामुळे भौतिकदृष्ट्या परिणाम झाला आहे. त्याचप्रमाणे या कायद्याच्या कलम 100(1) (ड) (iv) अन्वये आधाराचा वापर करताना, निवडणूक याचिकाकर्त्याने आपल्या निवडणूक याचिकेत असा युक्तिवाद करणे बंधनकारक आहे की राज्यघटनेतील तरतुदी किंवा त्या कायद्यातील तरतुदींचे किंवा त्याअंतर्गत केलेल्या कोणत्याही नियमांचे किंवा आदेशांचे पालन न केल्यामुळे उमेदवाराच्या निवडीचा निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे.

9.3. या कायद्याचे कलम 83 निवडणूक याचिकेच्या मजकुराशी संबंधित आहे याचिका व तरतूद पुढीलप्रमाणे :-

"83. याचिकेतील मजकूर:-

(1) निवडणूक याचिका-

(a) याचिकाकर्त्यावर अवलंबून असलेल्या भौतिक तथ्यांचे संक्षिप्त विधान असेल;

(b) याचिकाकर्त्याने आरोप केलेल्या कोणत्याही भ्रष्ट व्यवहाराचा संपूर्ण तपशील सादर करेल, ज्यात असे भ्रष्ट कृत्य केल्याचा आरोप असलेल्या पक्षांची नावे आणि अशा प्रत्येक प्रथेच्या कृतीची तारीख आणि ठिकाण शक्य तितके संपूर्ण निवेदन समाविष्ट असेल; आणि

(c) याचिकादाराची स्वाक्षरी असेल आणि युक्तिवादांच्या पडताळणीसाठी दिवाणी प्रक्रिया संहिता, 1908 (1908 चा 5) मध्ये विहित पद्धतीने पडताळणी केली जाईल:

परंतु जर याचिकाकर्त्याने कोणत्याही भ्रष्ट व्यवहाराचा आरोप केला असेल तर याचिकेसोबत अशा भ्रष्ट आचरणाच्या आरोपाच्या समर्थनार्थ विहित नमुन्यातील प्रतिज्ञापत्र आणि त्यातील तपशील देखील असेल.

(2) याचिकेचे कोणतेही अनुसूची किंवा परिशिष्टही याचिकाकर्त्याची स्वाक्षरी करून याचिकेप्रमाणेच पडताळणी केली जाईल."

9.4. त्यामुळे या कायद्याच्या कलम 83 (1) (अ) मधील तरतुदींनुसार निवडणूक याचिकेत याचिकाकर्ते ज्या भौतिक तथ्यांवर अवलंबून आहेत त्यांचे संक्षिप्त विधान असणे बंधनकारक आहे. या कायद्याच्या कलम 83 (1) (अ) मधील तरतुदी या कायद्याच्या कलम 100(1) (ड) (iii) आणि (iv) मधील तरतुदींच्या जोडीने वाचल्या तर असे दिसून येते की, निवडणूक याचिकेत कोणत्याही मताचे अयोग्य स्वागत, नकार किंवा नाकारण्याचा आधार दर्शविण्यासाठी भौतिक तथ्यांचे संक्षिप्त विधान असणे आवश्यक आहे जे अमान्य आहे किंवा अमान्य असलेल्या कोणत्याही मताचे अयोग्य स्वागत करणे, नाकारणे किंवा स्वीकारणे किंवा भौतिक वस्तुस्थितीचे संक्षिप्त विधान

दर्शविणे आवश्यक आहे राज्यघटनेतील तरतुदींसह किंवा अधिनियम किंवा नियम किंवा त्याअंतर्गत केलेल्या आदेशांसह.

9.5. एकत्रवाचनाचा आवश्यक परिणाम असा आहे की, या कायद्याच्या कलम 83 (1) (अ) आणि कलम 100(1) (ड) (iii) व (iv) मधील तरतुदी अशी आहेत की, या कायद्याच्या कलम 100 च्या उपकलम (1) च्या खंड (ड) च्या उपखंड (iii) किंवा (iv) अन्वये आधार दर्शविणारी वस्तुस्थिती उघड न करणारी निवडणूक याचिका संहितेच्या आदेश vii नियम 11 अन्वये अधिकारांचा वापर करून फेटाळावी लागेल.

10. या प्रकरणी नुकत्याच दिलेल्या या न्यायालयाच्या निर्णयात रवींद्र दत्ताराम वायकर विरुद्ध अमोल गजानन कीर्तीकर आणि इतर (कोरम : श्री. संदीप व्ही. मारणे, न्यायमूर्ती.) यांनी परिच्छेद क्रमांक 26 ते 33 मध्ये निवडणूक याचिकेच्या सुनावणीसाठी भौतिक वस्तुस्थिती मांडण्याची आवश्यकता असलेल्या या कायद्यातील कायद्याच्या स्थिर स्थितीचा पुनरुच्चार केला आहे, ज्यात या परिस्थितीत सर्वोच्च न्यायालयाच्या सुस्थापित अधिकृत निकालांचा संदर्भ आहे. तात्काळ संदर्भासाठी परिच्छेद क्र.26 ते 33 खाली दिले आहेत:-

“ 26) याचिकाकर्त्याने दाखल केलेल्या निवडणूक याचिकेत आरपी कायद्याच्या कलम 100 (1) (डी) (iii) आणि (iv) अंतर्गत आधार दर्शविणाऱ्या भौतिक तथ्यांचे संक्षिप्त विधान उघड केले आहे की नाही याची तपासणी सुरू करण्यापूर्वी, निवडणूक याचिकेच्या

कायमसाठी भौतिक तथ्ये सादर करण्याच्या आवश्यकतेशी संबंधित काही निर्णयांचा आढावा घेणे आवश्यक आहे. निवडणूक याचिका हा एक वैधानिक उपाय आहे, समतेची कृती किंवा सामान्य कायद्यातील उपाय नाही, हे आतापर्यंत कायद्याचे सर्वमान्य स्थान आहे. हा कायदा एक परिपूर्ण आणि स्वयंपूर्ण संहिता आहे, हेही तितकेच सर्वमान्य आहे. त्यामुळे आरपी कायद्यांतर्गत वैधानिक उपाययोजना करण्यासाठी या कायद्यातील तरतुदींचे काटेकोर पणे पालन करणे बंधनकारक आहे. **ज्योती बसू** (सुप्रा) प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने परिच्छेद 8 मध्ये खालीलप्रमाणे निकाल दिला आहे, त्या सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाचा संदर्भ देता येईल:-

"8. निवडीचा अधिकार हा लोकशाहीचा असला तरी तो मूलभूत अधिकार नाही किंवा समान कायद्याचा अधिकारही नाही. तो शुद्ध आणि सोपा, वैधानिक अधिकार आहे. तसेच निवडून येण्याचा अधिकारही आहे. त्याचप्रमाणे निवडणुकीवर वाद घालण्याचा अधिकार आहे. कायद्याबाहेर निवडून येण्याचा अधिकार नाही, आणि निवडणुकीवर वाद घालण्याचा ही अधिकार नाही. त्या वैधानिक निर्मिती असून आणि म्हणून वैधानिक मर्यादेच्या अधीन आहेत. निवडणूक याचिका ही सामान्य कायद्यातील कारवाई नाही, समतेची ही नाही. ही एक वैधानिक कार्यवाही आहे ज्याला सामान्य कायदा किंवा समतेची तत्त्वे लागू होत नाहीत परंतु केवळ तेच नियम आहेत जे कायदा बनवतो आणि लागू करतो. हे एक विशेष अधिकारक्षेत्र आहे आणि ते तयार करणा-या

कायद्यानुसार नेहमीच विशेष अधिकारक्षेत्राचा वापर करावा लागतो. सामान्य कायदा आणि समतेला परिचित असलेल्या संकल्पना जोपर्यंत कायदेशीररीत्या मूर्त होत नाहीत तोपर्यंत निवडणूक कायद्यासाठी अनोळखी च राहायला हव्यात. न्यायालयाला कथित धोरणाच्या आधारे त्यांचा आधार घेण्याचा अधिकार नाही कारण निवडणूक वादाच्या खटल्याशी संबंधित अशा प्रकरणांमध्ये धोरण हेच कायद्यात नमूद केले आहे. निवडणूक वादाच्या खटल्यात न्यायालयाला स्ट्रेट जॅकेटमध्ये ठेवले जाते. अशा प्रकारे एखाद्या मतदार संघाला सदस्य किंवा सदस्य निवडण्याचे आवाहन करणारी अधिसूचना जारी करण्यापासून ते निवडणुकीशी संबंधित वाद असल्यास त्याचे अंतिम निराकरण होईपर्यंत सुरू होणारी संपूर्ण निवडणूक प्रक्रिया लोकप्रतिनिधी अधिनियम, 1951 द्वारे नियंत्रित केली जाते, प्रक्रियेचे विविध टप्पे कायद्याच्या विविध तरतुदींद्वारे हाताळले जातात. लोकप्रतिनिधी कायदा 1951 मधील तरतुदीशिवाय संसदेची किंवा राज्य विधिमंडळाची निवडणूक होऊ शकत नाही आणि पुन्हा लोकप्रतिनिधी कायद्यातील तरतुदीशिवाय अशा कोणत्याही निवडणुकीवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित करता येणार नाही. त्यामुळे लोकप्रतिनिधी कायदा ही एक संपूर्ण आणि स्वयंपूर्ण संहिता मानली गेली आहे, ज्यामध्ये निवडणूक किंवा निवडणूक वादाच्या संदर्भात दावा केलेले कोणतेही अधिकार शोधले पाहिजेत. आम्हाला निवडणुकीच्या वादाची

चिंता आहे. प्रश्न असा आहे की निवडणुकीच्या वादात पक्षकार कोण आहेत आणि निवडणूक याचिकेत पक्षकार म्हणून कोणाला सामील केले जाऊ शकते. कायद्याच्या योजनेचा उल्लेख आम्ही आधीच केला आहे. कॉमन लॉ किंवा इक्विटीवर आधारित कल्पनांपासून स्वतःची सुटका करण्याची गरज आपल्या लक्षात आली आहे. कायद्याच्या चार कोपऱ्यांत या प्रश्नाचे उत्तर शोधावे लागेल, असे आपण पाहतो. कायदा काय म्हणतो? "

27) धर्मिन बाई कश्यप विरुद्ध बबली साहू आणि इतर या खटल्यात सर्वोच्च न्यायालयाने या भूमिकेचा पुनरुच्चार केला आहे की, जिथे एखाद्या कायद्याद्वारे अधिकार किंवा दायित्व निर्माण केले जाते, जे त्याच्या अंमलबजावणीसाठी विशेष उपाय देते, तेथे कायद्याने प्रदान केलेल्या उपायांचा कायदानुसार लाभ घ्यावा. आणि एखादी गोष्ट विशिष्ट पद्धतीने करण्याची तरतूद जर एखाद्या कायद्यात असेल तर ती केवळ त्या बाबतीत च करावी लागते आणि इतर कोणत्याही प्रकारे केली जात नाही. सर्वोच्च न्यायालयाने परिच्छेद 17 मध्ये खालीलप्रमाणे निकाल दिला आहे:-

“17. निवडणूक कायद्याशी संबंधित वैधानिक तरतुदींचा अर्थ लावताना या विषयावरील न्यायशास्त्रात तरतुदींची काटेकोर बांधणी करणे आवश्यक आहे या कायद्याच्या शाबीत असलेल्या भूमिकेचा पुनरुच्चार करण्याची गरज नाही [लक्ष्मी सिंह विरुद्ध रेखा सिंह, (2020) 6 एससीसी 812]. निवडणूक स्पर्धा ही कायद्यातील कारवाई किंवा

समतेचा खटला नसून निव्वळ वैधानिक कारवाई आहे, ज्याच्या तरतुदीचा काटेकोरपणे अर्थ लावावा लागेल. याचिकाकर्त्याने निर्वचन नियम 1995 च्या कलम 80 अन्वये आवश्यक असलेल्या फेरमतमोजणीसाठी लेखी अर्ज न केल्याने आणि 1995 च्या नियमावलीतील नियम 6 अन्वये आवश्यक असलेल्या घोषणांचा दिलासा न मागितल्याने याचिकाकर्त्याने उपविभागीय अधिकारी (आर) यांच्याकडे केवळ फेरमतमोजणीला दिलासा मिळावा यासाठी दाखल केलेली निवडणूक याचिका ग्राह्य धरण्यात आली नाही.

“ 28) वैधानिक उपायांचा वापर करण्यासाठी आरपी कायद्यातील तरतुदींचे काटेकोर पालन करणे अनिवार्य आहे, असे मानल्यानंतर, वैध निवडणूक याचिकेच्या सुनावणीसाठी आवश्यक असलेल्या युक्तिवादांच्या स्वरूपाशी संबंधित विषयावर संबंधितप्रकरण कायद्यावर चर्चा करणे योग्य ठरेल. **मंगणीलाल मंडल** (पाचवा सुप्रा) प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे की, आरपी कायद्याच्या कलम 100(1) (डी) (iv) अन्वये निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवडणूक अवैध ठरविण्याचा निर्णय हा या गोष्टीचा आणखी एक पुरावा आहे की अशा प्रकारचे उल्लंघन किंवा पालन न केल्याने निवडलेल्या उमेदवाराच्या निकालावर भौतिक परिणाम होतो. राज्यघटनेतील तरतुदी, कायदा, नियम किंवा त्याअंतर्गत दिलेल्या आदेशांचे केवळ उल्लंघन किंवा उल्लंघन किंवा पालन न केल्यास निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड

अवैध ठरणार नाही, असेही नमूद करण्यात आले आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने परिच्छेद 10, 11 आणि 12 मध्ये खालीलप्रमाणे निकाल दिला:-

"10. 1951 च्या कायद्याच्या कलम 83 सह वरील तरतुदीचे वाचन केल्यास निवडून आलेल्या उमेदवारावर राज्यघटनेतील तरतुदी किंवा 1951 च्या कायद्यातील तरतुदींचे किंवा त्याअंतर्गत करण्यात आलेल्या कोणत्याही नियमांचे किंवा आदेशांचे पालन न केल्याचा ठपका ठेवला जातो आणि अशा आधारावर त्याची निवड अवैध ठरवण्याची मागणी केली जाते, यात शंका उरत नाही. निवडणूक याचिकाकर्त्याने प्रत्यक्ष वस्तुस्थिती मांडून असे नमूद करणे आवश्यक आहे की, परतीच्या उमेदवाराशी संबंधित असलेल्या निवडणुकीच्या निकालावर अशा उल्लंघनामुळे किंवा नियमांचे पालन न केल्यामुळे भौतिक परिणाम झाला आहे. निवडणूक याचिकेवर खटला चालला तर निवडणूक याचिकाकर्त्याला उल्लंघन किंवा पालन न केल्याचा आरोप सिद्ध करावा लागतो तसेच निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम झाला आहे हे सिद्ध करावे लागते. अशा युक्तिवादाच्या आणि पुराव्यांच्या आधारेच न्यायालय असे मत तयार करण्याच्या आणि निष्कर्ष नोंदविण्याच्या स्थितीत असू शकते की घटनेतील तरतुदी किंवा 1951 च्या कायद्यातील तरतुदींचे उल्लंघन किंवा पालन न केल्याने किंवा त्याअंतर्गत करण्यात आलेले कोणतेही नियम किंवा

आदेश निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध ठरविण्यापूर्वी निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे.

11. राज्यघटनेचे किंवा वर नमूद केलेल्या वैधानिक तरतुदींचे केवळ पालन न केल्यास किंवा उल्लंघन केल्यास कलम 100(1) (ड) (iv) अन्वये निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध ठरत नाही. कलम 100(1) (ड) च्या खंड (iv) अन्वये निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध ठरविण्याचा निर्णय हा या गोष्टीचा आणखी एक पुरावा आहे की अशा प्रकारचे उल्लंघन किंवा पालन न केल्याने निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे. दुस-या शब्दांत, राज्यघटनेतील किंवा 1951 च्या कायद्यातील तरतुदींचे किंवा त्यांतर्गत करण्यात आलेल्या नियमांचे किंवा आदेशांचे उल्लंघन किंवा उल्लंघन किंवा न-पाळणे किंवा पालन न करणे हे स्वतःहून निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड कलम 100(1) (डी) (iv) अवैध ठरत नाही. निवडणूक याचिकाकर्त्याला अशा आधारावर यश मिळावे म्हणून. कलम 100(1) (ड) (iv) नुसार त्यांना केवळ युक्तिवाद करून आधार सिद्ध करायचा नाही, तर निवडून आलेल्या उमेदवाराशी संबंधित निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे हे दाखवावे लागेल. आम्ही घेतलेल्या मताला या न्यायालयाच्या तीन निर्णयांचा आधार मिळतो: (1) जबरसिंग विरुद्ध गेंदा लाल [ए.आय.आर. 1964 एससी 1200: (1964) 6 एससीआर 54]; (2) एल. आर.

शिवरामगौडा विरुद्ध टी. एम. चंद्रशेखर [(1999) 1 एससीसी 666]; आणि (iii) उमा बल्लव रथ विरुद्ध महेश्वर मोहंती [(1999) 3 एससीसी 357] .

12. हा निकाल 30 पानांचा असला, तरी दुर्दैवाने अपीलकत्याची पहिली पत्नी आणि त्या विवाहातून जन्माला आलेली आश्रित मुले आणि त्यांची मालमत्ता व दायित्वे यांची माहिती जाहीर न केल्याने निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम झाला आहे का, या अत्यंत महत्त्वाच्या पैलूचा विचार केलेला नाही. खरे तर संपूर्ण निवडणूक याचिकेत निवडून आलेल्या उमेदवाराने उमेदवारी अर्जासोबत दाखल केलेल्या प्रतिज्ञापत्रात आपली पहिली पत्नी व तिच्यावर अवलंबून असलेल्या मुलांसंदर्भात दिलेली माहिती दडपून ठेवणे आणि त्यांची मालमत्ता व दायित्वे जाहीर न केल्याने निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे, असे अजिबात नमूद केलेले नाही. यासंदर्भात कोणताही मुद्दा तयार करण्यात आलेला नाही किंवा निवडणूक याचिकाकर्त्याने कोणतेही पुरावे दिलेले नाहीत. उच्च न्यायालयानेही याबाबत कोणतेही मत तयार केलेले नाही.”

"29) शंभूप्रसाद शर्मा (सुप्रा) प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने निवडणूक याचिका फेटाळून लावल्याच्या आदेशामुळे उद्भवलेल्या अपिलाचा निपटारा केला कारण त्यात तथ्यांचे संक्षिप्त विधान केले ले नाही आणि कारवाईचे कारण उघड केले नाही. सीपीसीच्या

आदेश VII नियम 11 मधील तरतुदीनुसार याचिका फेटाळणे सर्वोच्च न्यायालयाने कायम ठेवून परिच्छेद 15, 18 व 20 मध्ये न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निकाल दिला:-

“ 15. हे म्हणणे पुरेसे आहे की अपीलकर्त्याने विनवणी केलेला खटला या न्यायालयाच्या निर्णयानुसार आणि निवडणूक आयोगाने दिलेल्या निर्देशांनुसार आवश्यक प्रतिज्ञापत्र दाखल न केल्यामुळे पूर्णपणे अपयशी ठरलेला नाही, तर असे प्रकरण आहे जिथे अपीलकर्त्याच्या म्हणण्यानुसार ही प्रतिज्ञापत्रे आवश्यक नमुन्यात नव्हती. विशेष म्हणजे निवडणूक याचिकेत त्यासंदर्भातील वस्तुस्थिती उघड करणे तर सोडाच, निवडून आलेल्या उमेदवाराने किंवा अन्य कोणत्याही उमेदवाराने, ज्याचे उमेदवारी अर्ज स्वीकारले होते किंवा अन्य कोणत्याही उमेदवाराने खरोखरच कोणत्याही वित्तीय संस्थेला किंवा सरकारला देय असलेली थकबाकी असल्याचे स्पष्ट केले नाही. अशा प्रकारे अपीलकर्त्याने उपस्थित केलेला आक्षेप शपथपत्राच्या आशयापेक्षा फॉर्मवरील आक्षेपाच्या स्वरूपाचा होता, विशेषतः उमेदवारांनी दाखल केलेल्या प्रतिज्ञापत्रात थकबाकी शून्य असल्याचे दर्शविले गेले आहे, यावर वाद नव्हता.

16. ते 17. xxxxxx

18. वरील, वरून हे स्पष्ट होते की, नामनिर्देशनपत्रांचे स्वरूप पवित्र मानले जात नाही. फॉर्मच्या आवश्यकतेचे पुरेसे

पालन होते की नाही हे पाहावे लागेल. त्यामुळे विहित नमुन्यातील प्रत्येक प्रस्थान हे उमेदवारी अर्ज फेटाळण्याचे कारण बनवता येणार नाही.

19. XXXXX

20. इतर उमेदवारांनीही योग्य नमुन्यात प्रतिज्ञापत्र सादर न केल्याने त्यांचा उमेदवारी अर्ज स्वीकारणे अयोग्य ठरल्याच्या आरोपाकडे लक्ष वेधताना आपण हे नमूद करणे आवश्यक आहे की, अपीलकर्त्याने अशा अयोग्य स्वीकृतीशी संबंधित भौतिक तथ्यांचा केवळ आरोप करणे आवश्यक नव्हते, तर निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निवडीवर अशा स्वीकृतीमुळे भौतिक परिणाम झाला होता हे सांगणे गरजेचे आहे. निवडणूक याचिकेत तसा कोणताही दावा नाही. अशा कोणत्याही अयोग्य मान्यतेला अपीलकर्ते-याचिकाकर्त्याने वस्तुस्थिती सांगितल्याने समर्थन मिळाले आहे, असे गृहीत धरून केवळ अयोग्य स्वीकार केल्यास निवडणूक याचिकेवर गुणवत्तेच्या आधारे खटला चालविण्याचे कारण जाहीर होणार नाही, जोपर्यंत त्याचा परिणाम निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निकालावर होत नसल्याचा आरोप होत नाही.”

“ 30) मैरेंबम पृथ्वीराज ऊर्फ पृथ्वीराज सिंग (सुप्रा) प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने दुराई मुथुस्वामी विरुद्ध एन. नचियप्पन खटल्यातील निकालाचा आधार घेतला आहे.

आणि परिच्छेद 22 व 23 मध्ये खालीलप्रमाणे आहे म्हटले आहे:-

“ 22 यांची थोडक्यात वस्तुस्थिती अशी आहे की, निवडणूक याचिकेतील याचिकाकर्त्याने शंकरपुरम मतदारसंघातून तामिळनाडू विधानसभेची निवडणूक लढवली होती. त्यांनी निवडणुकी मध्ये निवडून आलेल्या उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारणे, 101 टपाल मतपत्रिका फेटाळणे, अपात्र व्यक्तींना मतदान करण्याची परवानगी, मृत व्यक्तींच्या नावे मतदान करणे आणि दुहेरी मतदान करणे या कारणास्तव पहिला उत्तरदाता . कायद्याच्या कलम 100(1) (ड) नुसार पहिल्या उत्तरदाता चा उमेदवारी अर्ज अयोग्य रितीने स्वीकारल्यामुळे निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम झाला आहे, असा आरोप आणि सिद्ध करण्यात याचिकाकर्ते अपयशी ठरल्याचा निकाल देत उच्च न्यायालयाने निवडणूक याचिका फेटाळून लावली. त्यामध्ये याचिकाकर्त्याने दाखल केलेले दिवाणी अपील, या न्यायालयाने दुराई मुथुस्वामी [दुराई मुथुस्वामी विरुद्ध एन. नचियप्पन, (1973) 2 एससीसी 45] मध्ये मंजूर केले होते ज्यात खालीलप्रमाणे म्हटले होते : (एससीसी पृष्ठ 48-49, पैरा 3).

“ 3. अशा अयोग्य मान्यतेमुळे निवडणुकीवर परिणाम झाल्याचा आरोप निवडणूक याचिकेत नसल्यामुळे पहिल्या उत्तरदात्याचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात

आला आहे का, या प्रश्नात आपण जाऊ शकत नाही, असे विद्वान न्यायमूर्तींचे म्हणणे योग्य आहे का, या प्रश्नाचा सामना करण्यापूर्वी आपण कायद्यातील संबंधित तरतुदींचा विचार करू शकतो. लोकप्रतिनिधी अधिनियम, 1951 च्या कलम 81 अन्वये कलम 100 व कलम 101 च्या उपकलम (1) मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या एका किंवा अधिक आधारांवर कोणत्याही निवडणुकीवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित करणारी निवडणूक याचिका सादर करता येते. उर्वरित कलमांचा संदर्भ देण्याची गरज नाही. कलम 83 (1) (अ) अन्वये या खटल्याच्या निकालासाठी आवश्यक तेवढ्या प्रमाणात निवडणूक याचिकेत याचिकाकर्ते ज्या भौतिक तथ्यांवर अवलंबून आहेत त्याचे संक्षिप्त विधान असणे आवश्यक आहे. कलम 100(1) अन्वये उच्च न्यायालयाचे मत असे आहे:-

(अ) आपल्या निवडणूकीच्या तारखेस निवडून आलेला उमेदवार घटना किंवा या अधिनियमांतर्गत जागा भरण्यासाठी, निवडण्यास पात्र नव्हता किंवा अपात्र होता....

(ब)-(क) ***

(ड) निवडणुकीच्या निकालावर, निवडून आलेल्या उमेदवाराशी संबंधित असल्याने, त्याचा भौतिक परिणाम झाला आहे-

(i) कोणत्याही नामनिर्देशनाचा अयोग्य स्वीकार करून, किंवा

(ii)-(iii) ***

उच्च न्यायालय निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध ठरवेल. त्यामुळे कलम 100 नुसार उच्च न्यायालयाने निवडून आलेल्या उमेदवाराची निवड अवैध असल्याचे घोषित करण्यापूर्वी असे मत व्यक्त केले पाहिजे की, निवडलेल्या उमेदवाराशी संबंधित असलेल्या निवडणुकीच्या निकालावर कोणताही उमेदवारी अर्ज अयोग्य रितीने स्वीकारल्यामुळे भौतिक झाला आहे. कलम 83 अन्वये केवळ याचिकाकर्त्याने ज्या भौतिक तथ्यांवर अवलंबून आहे त्याचे संक्षिप्त विधान करणे आवश्यक होते. जे या प्रकरणातील अपीलकर्त्याने केले आहे. तसेच पहिल्या उत्तरदाता चा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारल्यामुळे निवडणूक अवैध ठरविण्यात आली असून दिलेल्या वस्तुस्थितीवरून असे दिसून आले आहे की, पहिला उत्तरदाता अपात्रतेने ग्रस्त आहे जो कलम 9-अ अंतर्गत येईल. म्हणूनच त्याला अयोग्य स्वीकृती असे म्हटले गेले. या प्रकरणाच्या परिस्थितीत याचिकाकर्त्याने प्रथम उत्तरदात्याचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारल्यामुळे निवडलेल्या उमेदवाराशी संबंधित निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे, असा आरोप करणे आवश्यक होते, असे आम्हाला वाटत नाही. या प्रकरणाच्या परिस्थितीवरून हाच

स्पष्ट निष्कर्ष काढता येईल. एकच जागा भरायची होती आणि दोनच उमेदवार रिंगणात होते. पहिल्या उत्तरदात्याचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात आल्याचा आरोप मान्य केल्यास पुढील निष्कर्ष असा निघेल की, अपीलकर्ता एकमेव उमेदवार वैधरित्या नामनिर्देशित असल्याने निवडून आला असता. त्यामुळे निवडून आलेल्या उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज अयोग्य रितीने स्वीकारल्याने निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम झाला आहे, यात वाद नाही, कारण अशा अयोग्य मान्यतेमुळे तो निवडणुकीला उभा राहू शकला नसता किंवा निवडून आल्याचे घोषित होऊ शकले नसते. पहिल्या उत्तरदात्याचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारल्यामुळे निवडणूक रद्द झाल्याचा आरोपही याचिकाकर्त्याने केला होता. एका सदस्य मतदारसंघाच्या निवडणुकीत दोनपेक्षा अधिक उमेदवार असतील आणि पराभूत उमेदवारांपैकी एकाचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात आला असेल, तर अशा अयोग्य स्वीकृतीमुळे निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे का, असा प्रश्न निर्माण होऊ शकतो. अशा परिस्थितीत ज्या पराभूत उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात आला होता, त्या उमेदवाराच्या बाजूने जी मते पडली असती, ती स्वीकारली नसती तर त्याचे काय झाले असते, असा प्रश्न उपस्थित होणार आहे. अशा वेळी निवडणुकीला आव्हान देणाऱ्या व्यक्तीने केवळ आरोप न करता दुसऱ्या पराभूत

उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज अयोग्य रितीने स्वीकारल्याने निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम झाला आहे, हे सिद्ध करणे आवश्यक आहे. ज्या उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात आला आहे, त्या उमेदवाराच्या बाजूने पडलेली मते याचिकाकर्त्याच्या बाजूने गेली असती आणि त्याला बहुमत मिळाले असते, हे सिद्ध करण्यात तो यशस्वी झाल्याशिवाय तो आपल्या निवडणूक याचिकेत यशस्वी होऊ शकत नाही. कलम 100 (1) (डी) (i) अशा आपत्कालीन परिस्थितीशी संबंधित आहे. अयोग्य उमेदवारी स्वीकारल्याने निवडणुकीवर परिणाम होत असल्याबद्दल अजिबात वाद होऊ शकत नाही, अशा प्रकरणात सोयीस्कर तांत्रिक याचिका देण्याचा हेतू नाही. "भौतिकदृष्ट्या प्रभावित" हे एक सूत्र नाही जे निर्दिष्ट करावे लागेल परंतु ही एक गरजेची आवश्यकता आहे जी या कमला अंतर्गत विचारात घेतली गेली आहे. कायदा केवळ सूत्राची पुनरावृत्ती करण्याचा विचार करत नाही. ज्या आधारावर निवडणूक अवैध ठरवता येते आणि अशा तथ्यांसंदर्भात निवडणूक याचिकेत आवश्यक असणारे आरोप यातील फरक लक्षात घेण्यात विद्वान न्यायाधीश अपयशी ठरले आहेत. याचिकाकर्त्याने पहिल्या उत्तरदात्याची निवडणूक कोणत्या आधारावर अवैध ठरवावी, असे नमूद केले होते. कलम 83 (1) (अ) अन्वये आवश्यक असलेली वस्तुस्थितीही त्यांनी दिली होती. त्यामुळे पहिल्या उत्तरदात्याची उमेदवारी चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात आली का, या प्रश्नात जाणे

योग्य नाही, असे सांगून विद्वान न्यायाधीशांनी चूक केली, असे आमचे मत आहे.”

23. दुराई मुथुस्वामी [दुराई मुथुस्वामी विरुद्ध एन. नचियप्पन, (1973) 2 एससीसी 45] मधील वरील निकालावरून हे स्पष्ट होते की निवडून आलेल्या उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज अयोग्य पणे स्वीकारणे आणि इतर कोणत्याही उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज अयोग्य पणे स्वीकारणे यात फरक आहे. केवळ दोनच उमेदवार रिंगणात आहेत आणि दोनपेक्षा अधिक उमेदवार निवडणूक लढवत आहेत, अशी परिस्थिती, यातही फरक आहे. निवडून आलेल्या उमेदवाराव्यतिरिक्त अन्य उमेदवाराचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात आल्याचे आढळल्यास निवडणूक याचिकाकर्त्याने विनवणी करून अशा उमेदवाराच्या बाजूने पडलेली मते, आपल्या बाजूने पडली असती हे सिद्ध करणे आवश्यक आहे. दुसरीकडे, उमेदवारी अर्जाचा अयोग्य स्वीकार निवडून आलेल्या उमेदवाराचा असेल तर, निवडणुकीवर भौतिक परिणाम झाला आहे याच्या पुराव्याची गरज नाही कारण निवडून आलेला उमेदवार, उमेदवारी स्वीकारली नसती तर तो निवडणूक लढवू शकला नसता. निवडणूक लढविणारे दोनच उमेदवार निवडणूक लढवत असल्याने त्यांचा उमेदवारी अर्ज अयोग्य रितीने स्वीकारल्याने निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम झाला आहे हे उत्तरदात्याला सिद्ध करण्याची गरज नाही आणि जर अपीलकर्त्याचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारण्यात

आल्याचे जाहीर झाले तर त्याची निवड पुढील चौकशी न करता रद्द करावी लागेल आणि रिंगणात उरलेला एकमेव उमेदवार पात्र आहे म्हणून निवडून आल्याचे घोषित करावे."

“ (31) वरील चर्चेचा आशय असा आहे की, निवडणूक याचिका कायम ठेवण्यासाठी आणि ती सुनावणीच्या टप्प्यावर नेण्यासाठी आरपी कायद्याच्या कलम 83 (1) (अ) मधील तरतुदींचे काटेकोर पणे पालन होणे आवश्यक आहे. भौतिक वस्तुस्थितीचे संक्षिप्त विधान हे कृतीचे संपूर्ण कारण असणे आवश्यक आहे. आरपी कायद्याच्या कलम 100 (1) (डी) (iii) किंवा (iv) अंतर्गत जमीन अस्तित्वात असल्याचा खटला चालविण्यासाठी आवश्यक युक्तिवाद सादर करण्यात निवडणूक याचिकाकर्त्याने अपयशी ठरल्यास संहितेच्या आदेश vii नियम 11 अंतर्गत अधिकारांचा वापर करून निवडणूक याचिका फेटाळली जाईल. **कनिमोळी करुणानिधी** (सुप्रा) प्रकरणी यापूर्वी दिलेल्या विविध निकालांचा आढावा घेतल्यानंतर सर्वोच्च न्यायालयाने यासंदर्भातील कायदेशीर स्थिती परिच्छेद 28 मध्ये खालीलप्रमाणे स्पष्ट केली आहे:-

“ 28. वरील प्रकरणांमध्ये नमूद केलेली कायदेशीर स्थिती खालीलप्रमाणे सांगता येईल:-

- i. या अधिनियम, 1951 च्या कलम 83 (1) (अ) नुसार निवडणूक याचिकेत याचिकाकर्त्यावर अवलंबून असलेल्या भौतिक तथ्यांचे संक्षिप्त विधान असणे आवश्यक आहे. जर निवडणूक याचिकेत तथ्ये नमूद केली गेली नाहीत, तर ती केवळ त्या आधारावर

फेटाळली जाऊ शकते, कारण हे प्रकरण संहितेच्या आदेश vii च्या नियम 11 च्या खंड (अ) द्वारे समाविष्ट केले जाईल.

ii. याचिकेत केलेल्या आरोपांना आधार देणारी आणि कारवाईचे कारण ठरेल अशी वस्तुस्थिती असणे आवश्यक आहे, ही प्रत्येक वस्तुस्थिती आहे जी वादी / याचिकाकर्त्याने न्यायालयाच्या निर्णयाच्या त्याच्या अधिकाराचे समर्थन करण्यासाठी सिद्ध करणे आवश्यक आहे. एकही भौतिक तथ्य वगळल्यास कृतीचे अपूर्ण कारण निर्माण होईल आणि प्रतिज्ञापत्राचे विधान वाईट होईल.

iii. भौतिक तथ्ये म्हणजे वस्तुस्थितीचा संपूर्ण गट्टा जो कृतीचे संपूर्ण कारण असेल. भौतिक तथ्यांमध्ये वस्तुस्थितीचे सकारात्मक विधान आणि आवश्यक असल्यास नकारात्मक वस्तुस्थितीचे सकारात्मक विधान समाविष्ट असेल.

iv. या कायद्याच्या कलम 100(1) (ड) (iv) अन्वये निवडणूक अवैध ठरविण्यात यावी, यासाठी निवडणूक याचिकाकर्त्याने हे लक्षात घेणे आवश्यक आहे की, घटनेतील तरतुदींचे किंवा कायद्यातील तरतुदींचे किंवा कायद्यांतर्गत करण्यात आलेल्या कोणत्याही नियमांचे किंवा आदेशांचे पालन न केल्यामुळे निवडणुकीचा

निकाल, परत आलेल्या उमेदवाराशी संबंधित आहे, जे भौतिकदृष्ट्या प्रभावित झाले.

v. निवडणूक याचिका ही एक गंभीर बाब असून त्याकडे हलकेपणाने किंवा काल्पनिक पद्धतीने पाहिले जाऊ शकत नाही किंवा त्याचा वापर हाताळण्यासाठी विकृत पुसाईडोससाठी म्हणून करणा-या व्यक्तीला ही याचिका दिली जात नाही.

vi. आदेश vii सीपीसीमध्ये कलम 83 द्वारे बंधनकारक आवश्यकतांसह वाचल्यास नियम 11 च्या खंड (अ) अन्वये मिळालेल्या अधिकारांचा वापर करून, कृतीचे अपूर्ण कारण कारणीभूत ठरणारी एकही भौतिक वस्तुस्थिती वगळल्यास किंवा ज्या भौतिक तथ्यांवर याचिकाकर्ते कृतीचे कारण प्रस्थापित करण्यासाठी अवलंबून आहे, त्याचे संक्षिप्त विधान वगळण्यावर निवडणूक याचिका सरसकट फेटाळली जाऊ शकते.”

“ 32) करीम उद्दीन बरभुईया (सुप्रा) मधील निकालात वरील तत्त्वांचा पुनरुच्चार करण्यात आला आहे, ज्यामध्ये परिच्छेद क्रमांक 13, 14, 15, 22 आणि 24 मध्ये खालीलप्रमाणे म्हटले आहे:-

“ 13. निवडणूक याचिकेत कारवाईचे कारण जाहीर केले जात नाही, तेव्हा ते फेटाळले जाऊ शकते, याचा पुनरुच्चार करण्याची गरज नाही. निवडणुकीच्या वैधतेवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित करण्याच्या कारवाईचे कारण या कायद्याच्या कलम

100 मध्ये निर्दिष्ट केलेल्या आधारांशी संबंधित असणे आवश्यक आहे. भगवतीप्रसाद दीक्षित यामधे धरतीपकर मदनलाल 'घोरेवाला' विरुद्ध राजीव गांधी आणि अग्रवाल विरुद्ध राजीव गांधी या खटल्यात म्हटल्याप्रमाणे जर याचिकेतील आरोप कलम 100 नुसार आधार निश्चित करत नसतील आणि कायद्याच्या कलम 81 आणि 83 च्या आवश्यकतेशी सुसंगत नसतील तर युक्तिवाद रद्द केले जाऊ शकतात आणि आदेश VII नियम 11 सीपीसी अन्वये निवडणूक याचिका फेटाळली जाऊ शकते.

14. लक्ष्मीनारायण नायक विरुद्ध रामरतन चतुर्वेदी या खटल्यातील निर्णयाचा ही एक फायदेशीर संदर्भ देवू शकतो, ज्यामध्ये या न्यायालयाने आधीच्या निर्णयांचा आढावा घेतल्यानंतर भ्रष्टाचाराशी संबंधित निवडणूक प्रकरणांना लागू होणारी खालील तत्त्वे निश्चित केली आहेत:-

“ 5. या न्यायालयाने निर्णयांच्या श्रेणीमध्ये निवडणूक प्रकरणांमधील विनवणीच्या स्वरूपाविषयी तत्त्वे निश्चित केली आहेत, ज्याचा सारांश आणि सार खालीलप्रमाणे आहे:

(1) निवडणूक याचिकाकर्त्याने आपल्या याचिकेतील विनवणी पूर्णपणे अचूक आणि स्पष्ट असावा, ज्यात धरतीपकर मदनलाल अग्रवाल

विरुद्ध राजीव गांधी [1987, सुप एससीसी 93] आणि कोना प्रभाकर राव विरुद्ध एम शेषगिरी राव [(1982) 1, एससीसी 442] प्रमाणे कायदानुसार आवश्यक असलेले सर्व आवश्यक तपशील आणि सामग्री असावेत.

(2) निवडणूक याचिकेतील आरोप अस्पष्ट, सामान्य स्वरूपाचे किंवा सामग्रीचा अभाव किंवा क्षुल्लक किंवा निरर्थक असू नयेत कारण मनफूल सिंग विरुद्ध सुरिंदर सिंग [(1973) 2 एससीसी 599 : (1974) 1 एससीआर 52), कोना प्रभाकर राव विरुद्ध एम. शेषगिरी राव [(1982) 1 एससीसी 442] आणि धरतीपाकर मदनलाल अग्रवाल विरुद्ध राजीव गांधी [1987 सुप एससीसी 93].

(3) विनवणींच्या समर्थनार्थ जोडलेले पुरावे अशा स्वरूपाचे असावेत ज्यामुळे जुमुना प्रसाद मुखरिया विरुद्ध लच्छी राम [(1954) 2 एससीसी 306 : (1955) 1 एससीआर 608 : एआयआर 1954 एससी 686] आणि रहीम खान विरुद्ध खुर्शीद अहमद [(1974) 2 एससीसी 660 अन्वये कलम 100 अन्वये निवडणूक रद्द करण्यात आल्याचा अचूक निष्कर्ष किंवा अभेद्य निकाल निघेल.

(4) विनवणींच्या समर्थनार्थ न्यायालयासमोर सादर केलेले पुरावे स्पष्ट, सबळ, समाधानकारक, विश्वासार्ह आणि सकारात्मक असले पाहिजेत आणि राम शरण यादव विरुद्ध ठाकूर मुनेश्वर नाथ सिंह [(1984) 4 एससीसी 649] या प्रमाणे कठोर आणि काटेकोर तपासणीच्या कसोटीवर खरे उतरले पाहिजेत.

(5) नक्की वस्तुस्थिती किंवा ठपका देवतायेणार नाही अश्या दस्ता बाबत तोंडी पुरावा त्याच्या सतयाविषयी पडताळणी न करता निवडणूक खअल्यात ग्राह्य मानणे, हे असुरक्षित आहे तसे की, रहीम खान विरुद्ध खुर्शीद अहमद [(1974) 2 एससीसी 660], एम. नारायण राव विरुद्ध जी. व्यंकट रेड्डी [(1977) 1 एससीसी 771 : (1977) 1 एससीआर 490], लक्ष्मी रमण आचार्य विरुद्ध चंदन सिंग [(1977) 1 एससीआर 490], लक्ष्मी रमण आचार्य विरुद्ध चंदन सिंग [(1977) 1 एससीसी 423 : (1977) 2 एससीआर 412] आणि रामजी प्रसाद सिंग विरुद्ध रामबिलास झा [(1977) 1 एससीसी 260].

(6) निवडणूक याचिकेत केलेल्या आरोपांच्या पुराव्याची जबाबदारी निःसंशयपणे रहीम खान

विरुद्ध खुर्शीद अहमद [(1974) 2 एससीसी 660], मोहनसिंग वि. भंवरलाल [(1964) 5 एससीआर 12 : ए.आय.आर. 1964 एससी 1366] आणि रामजी प्रसाद सिंह विरुद्ध रामबिलास झा [(1977) 1 एससीसी 260].मध्ये सांगितल्याप्रमाणे त्याचेवर आहे ज्योन निवडणूकीला आव्हान दिले आहे.

15. या कायद्याच्या कलम 83 (1) (अ) च्या आवश्यकतेचे पालन न करणे आणि आदेश VII नियम 11, सीपीसी अंतर्गत निवडणूक याचिका फेटाळणे यासंदर्भातील कायदेशीर स्थितीही या न्यायालयाने कनिमोळी करुणानिधी विरुद्ध ए. संधाना कुमार (सुप्रा) या प्रकरणात नुकतीच नव्याने मांडली आहे:-

XXXXXX

22. कायद्याच्या कलम 100 (1) च्या खंड (ड) मध्ये असलेल्या आधारासंदर्भात, अपीलकर्त्याचा उमेदवारी अर्ज अयोग्य रितीने स्वीकारण्यासंदर्भात, निवडणूक याचिकेत निवडणुकीचा निकाल कसा लागला याबद्दल एकही युक्तिवाद केलेला नाही, कायद्याच्या कलम 100 (1) (डी) (i) अन्वये कारवाईचे कारण ठरावीक म्हणून त्यांची उमेदवारी अयोग्य रितीने स्वीकारल्याने त्यांच्यावर भौतिक परिणाम झाला. भ्रष्ट कारभाराचा निवडणुकीच्या निकालावर कसा परिणाम झाला

हे निवडणूक याचिकाकर्त्याने सांगण्याची गरज नाही, हे जरी खरे असले, तरी अपीलकत्याचा उमेदवारी अर्ज चुकीच्या पद्धतीने स्वीकारल्यामुळे निवडणुकीच्या निकालावर कसा परिणाम झाला, हे दाखवायला कलम 100(1) मधील खंड (ड) (i) केव्हा लागू केले जाते हे सांगणे बंधनकारक आहे.

XXXXXX

24. आधी म्हटल्याप्रमाणे, निवडणूक याचिकेत, विनवणी अचूक, विशिष्ट आणि स्पष्ट असणे आवश्यक आहे. जर निवडणूक याचिकेतील आरोप, कलम 100 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे आधार निश्चित करत नसतील आणि कायद्याच्या कलम 81 आणि 83 च्या आवश्यकतेशी सुसंगत नसतील तर सीपीसीच्या आदेश VII, नियम 11 अंतर्गत निवडणूक याचिका फेटाळली जाऊ शकते. कारवाईचे कारण देणारी एकही वस्तुस्थिती वगळल्यास किंवा कारवाईचे कारण निश्चित करण्यासाठी निवडणूक याचिकाकर्ते ज्या भौतिक तथ्यांवर अवलंबून असतात त्यांचे संक्षिप्त विधान समाविष्ट न केल्यास या कायद्याच्या कलम 83 आणि 87 सह आदेश VII नियम 11 अन्वये निवडणूक याचिका फेटाळली जाईल.”

“ 33) करीखो क्री (सुप्रा) मधे सर्वोच्च न्यायालयाने परिच्छेद क्रमांक 40 आणि 41 मध्ये खालीलप्रमाणे निकाल दिला:-

40. या मुद्द्याचा विचार केल्यावर आमचे ठाम मत आहे की, उमेदवारीतील प्रत्येक दोष सरळ अशा स्वरूपाचा म्हणता येणार नाही की त्याचा स्वीकार अयोग्य ठरेल आणि प्रत्येक प्रकरणाला त्या पैलूच्या अनुषंगाने स्वतःच्या वैयक्तिक वस्तुस्थितीकडे वळावे लागेल. या विषयावरील खटल्याच्या कायद्यात असेही दिसून येते की, या न्यायालयाने नेहमीच भरीव मुद्द्यांऐवजी अभरीव मुद्दे जाहीर न करणे, ज्यामुळे एखाद्याच्या उमेदवारीवर किंवा निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम होणार नाही, असा फरक केला आहे. 1951 च्या कायद्याच्या कलम 36(4) मध्ये निवडणूक निर्णय अधिकारी हा दोष पुरेशा स्वरूपाचा आहे असे मत असल्याशिवाय उमेदवारी अर्ज नाकारू शकत नाही, हे दर्शविते की हा भेद नेहमी लक्षात ठेवला पाहिजे आणि प्रत्येक खुलासा न करणे, त्याचे गांभीर्य आणि परिणाम काहीही असो, आपोआपच पुरेशा स्वरूपाचा दोष होईल, ज्यामुळे निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम होईल किंवा 'अवाजवी प्रभाव' पडेल जेणेकरून ते भ्रष्ट प्रथा म्हणून पात्र ठरतील.

41. किसन शंकर कथोरे (सुप्रा) प्रकरणात या न्यायालयाने दिलेला निर्णयही या तत्त्वाचे द्योतक आहे, कारण या न्यायालयाने निवडून आलेल्या उमेदवाराच्या उमेदवारीतील अनेक वैयक्तिक दोषांची तपासणी केली आणि त्यातील काही दोष खरोखरच नगण्य स्वरूपाचे असल्याचे आढळले.

उमेदवारी अर्जासोबत दाखल केलेल्या प्रतिज्ञापत्रात आवश्यक ती माहिती जाहीर करण्यात पुरेसे पालन आहे का आणि ओळखलेल्या बाबींची माहिती जाहीर न केल्याने निवडणुकीच्या निकालावर परिणाम होतो का, या दोन बाबींचा विचार होणे आवश्यक असल्याचे न्यायालयाने नमूद केले. थकबाकी असूनही त्या प्रकरणात विजेची थकबाकी जाहीर न करणे ही गंभीर चूक नाही, कारण त्याबाबत वाद आहे, असे निरीक्षण या न्यायालयाने नोंदवले. पालिकेची थकबाकी जाहीर न करण्याच्या संदर्भातही असेच निरीक्षण नोंदविण्यात आले होते, जिथे कर निर्धारणाच्या पुसाईडोससाठी पुनर्मूल्यांकन आणि पुनर्मूल्यांकनाबाबत खरा वाद निर्माण झाला होता. यापूर्वी शंभूप्रसाद शर्मा विरुद्ध चरणदास महंत या खटल्यात न्यायालयाने म्हटले होते की, उमेदवारी अर्जाचे स्वरूप पवित्र मानले जात नाही आणि फॉर्मच्या आवश्यकतेचे पुरेसे पालन होते की नाही हे पाहिले जाणारे आणि विहित नमुन्यातील प्रत्येक प्रस्थान, हे उमेदवारी अर्ज फेटाळण्याचे कारण ठरू शकत नाही.”

11. सध्याच्या प्रकरणात प्रथमदर्शनी या कायद्याच्या कलम 83 मधील तरतुदींचे पूर्णपणे पालन होत नसल्याचे दिसून येते. या वैधानिक तरतुदीनुसार निवडणूक याचिकेत याचिकाकर्त्यावर अवलंबून असलेल्या भौतिक वस्तुस्थितीचे संक्षिप्त विधान अनिवार्यपणे असणे आवश्यक आहे . पुढे, त्यांनी

आरोप केलेल्या (अधोरेखित केलेल्या) कोणत्याही भ्रष्ट व्यवहाराचा संपूर्ण तपशील द्यावा लागतो, ज्यात असे भ्रष्टाचार केल्याचा आरोप असलेल्या पक्षांची नावे आणि अशा प्रत्येक व्यवहाराच्या कृतीची तारीख आणि ठिकाण शक्य तितके संपूर्ण निवेदन द्यावे लागते.

12. उपरोक्त सायन क्वानॉन आहेत आणि निवडणूक याचिकेत नमूद करावयाच्या विशिष्ट गरजा आहेत.

13. सध्याच्या खटल्यात याचिकाकर्त्याने सर्वप्रथम, निवडणूक आयोगाने वेळेचे उल्लंघन केल्याचा आरोप केला आहे. याचिकाकर्त्याचा उपाय या कायद्याच्या कलम 83 अन्वये उल्लंघन केल्याचा आरोप करणा-या निवडणूक याचिकेद्वारे होऊ शकत नाही. म्हणूनच, याचिकेत नमूद केलेले पहिले आधार या कायद्याच्या कलम 100(1) (डी) (iii) आणि 100(1) (डी) (4) सह कलम 83 अन्वये केलेल्या उल्लंघनाशी सुसंगत नाही कारण कोणताही तपशील दिलेला नाही.

14. सध्याच्या परिस्थितीत निवडणूक कार्यक्रमासाठी मतदार यादी तयार करण्याची अधिसूचना पहिल्यांदा 31.07.2019 रोजी अधिसूचित करण्यात आल्याचे दिसून आले आहे. सद्यः स्थितीत दिनांक 01.10.2019 ते 30.12.2019 या कालावधीतील वरील कार्यक्रमाच्या नऊ विशिष्ट तारखा व

कार्यक्रम अगोदर अधिसूचित करण्यात आले होते. असे दिसून आले आहे की, याचिकाकर्त्याची एक मोठी तक्रार कोणतीही योग्य अधिसूचना जारी न करता कालमर्यादेचे उल्लंघन करण्यासंदर्भात आहे. याचिकाकर्त्यास सध्याच्या प्रकरणात 31.07.2019 च्या अधिसूचनेला आव्हान देण्यास कोणीही रोखू शकले नाही. किंबहुना याचिकाकर्त्याने ती मान्य केली आणि त्यानंतर सुमारे वर्षभरानंतर झालेल्या निवडणूक कार्यक्रमात आपली उमेदवारी अर्ज दाखल केला. त्याशिवाय कोणताही विशेष तपशील देण्यात आलेला नाही. मतदार यादी तयार करण्यासाठी दिनांक 31.07.2019 रोजी अधिसूचना जारी करण्यासंदर्भातील कालमर्यादेचे उल्लंघन आणि याचिकाकर्त्याच्या म्हणण्यानुसार कथित उल्लंघनाच्या कारणास्तव त्यांनी आव्हान दिले नाही. खरे तर याचिकेतील वरील आव्हान हे वस्तुस्थितीविरहित आहे आणि रेकॉर्डच्या दृष्टीने ते पूर्णपणे अपुरे आहे.

15. याचिकेतील दुसरे आव्हान, पात्रता तारखेच्या दुहेरी अटींची पडताळणी न करता शेवटच्या तारखेनंतर ऑनलाइन मतदार नोंदणी करण्यासंदर्भात आहे. या आव्हानाशी संबंधित आव्हान म्हणजे आरोपकेल्याप्रमाणे 11,319 मतदारांचे दोनवेळा म्हणजे, एकापेक्षा जास्त वेळा मतदारांची नावे समोर येण्याचे आव्हान आहे. राज्य निवडणूक आयोगाच्या अधिकृत आकडेवारीनुसार राजकीय पक्षांना देण्यात आलेल्या नावांची यादी दर्शविणाऱ्या 2300 हून अधिक

बिगर पदवीधर व्यक्तींची नावे पडताळणी न करता मतदार यादीत समाविष्ट करण्यात आल्याचा आरोप आहे. सध्याच्या याचिकेत या कायद्याच्या कलम 100 अन्वये आव्हान देण्याचा विचार लक्षात घेता वरील दोन कारणे, ही निवडणूक अवैध ठरवण्याची मागणी करण्यासाठी एकमेव आधार आहेत.

16. भ्रष्ट आचरणाशी संबंधित तिसरा आधार आहे परंतु तो उत्तरदाता क्रमांक 4 आहे, ज्याची मी नंतर दखल घेईल.

17. वरील दोन कारणांच्या संदर्भात निवडणूक याचिकाकर्त्याचे मुख्य प्रकरण असे आहे की, जर शून्य मतांच्या स्वीकारल्याची मोजणी केली गेली नाही तर याचिकाकर्त्याला निवडून आलेला उमेदवार म्हणून घोषित केले जाईल. याचिकाकर्त्याचे हे म्हणणे त्यांच्याच निवडणूक याचिकेच्या तोंडावर चुकीचे आहे. याचिकाकर्ते 48 हजारांहून अधिक मतांनी पराभूत झाले आहेत. 11,319 मतदारांची वस्तुस्थिती व तपशील यांचे संक्षिप्त निवेदन न देता वरील दुहेरी मुद्द्यांसंदर्भात केवळ आरोप करून ही याचिका ग्राह्य धरली जात नाही.

18. याचिकाकर्त्याने तीन भागांमध्ये कारणे सांगितली आहेत: भाग अ, भाग ब आणि भाग क. भाग अ मतदार यादी तयार करणे आणि कार्यक्रमाशी संबंधित निवडणूक याचिकेतील तथ्यात्मक बाबींशी संबंधित आहे. हे

याचिकेच्या परिच्छेद क्रमांक 5 ब मध्ये आहे. वरील परिच्छेदाचे अवलोकन केल्यास मतदार यादी कार्यक्रम तयार करणे आणि निवडणूक पार पाडणे याचे वर्णन आणि तपशील पुन्हा एकदा सांगितला जातो. कथनाखेरीज, संपूर्ण भाग अ मध्ये असे काहीही नाही जे प्रथमतः या कायद्याच्या कलम 83 च्या अंमलबजावणीस योग्य ठरेल. पुणे, सातारा, सांगली, सोलापूर आणि कोल्हापूर या संबंधित जिल्ह्यांसाठी अंतिम मतदार यादीतील काही भाग डाऊनलोड केल्याचे याचिकाकर्त्याने भाग अ मधील खंड (एस) मध्ये नमूद केले आहे. अंतिम मतदार यादीतील हे तथाकथित काही भाग भागनिहाय जी-1 ते जी-10 असे जोडण्यात आले आहेत. मी जी-1 ते जी 10 चे निशाणी पाहिले आहेत. ते याचिकेच्या पान क्रमांक 200 ते 244 वर जोडलेले आहेत. प्रत्येक निशाणी दोन भागांमध्ये समाविष्ट आहे. अंतिम मतदार यादी म्हणून घोषित करण्यात आलेला भाग I हा मालिका क्रमांक 1 पासून सुरू होणारा केवळ अनुक्रम क्रमांक आहे आणि पूर्णपणे रिकामा आहे. जी-1 ते जी-10 या 10 निशाणी मध्ये हीच स्थिती आहे. वरील निशाणीचा भाग II याचिकाकर्त्याने निवडलेल्या काही मतदारांची नावे आहेत. खरं तर, याचिकेत म्हटल्याप्रमाणे, याचिकाकर्त्याने मतदार यादीतील भागांचा काही तपशील जोडला आहे. रेकॉर्डवरील ही मान्य स्थिती आहे. याचिकाकर्त्याने आवश्यकतेनुसार परिशिष्टांमध्ये संक्षिप्त निवेदन दिले आहे की नाही हे या महत्त्वाचे आहे. ते संक्षिप्त

विधान अनुपस्थित आहे. ते तिथे नाही. किंबहुना जी-1 ते जी-10 चा अर्थ कसा लावायचा, हा कळीचा प्रश्न आहे. हे केवळ याचिकाकर्त्यालाच समजू शकते.

19. पुढे, अनेक नावांशी संबंधित मुद्दा समोर आला जो अंतिम मतदार याद्या आय-1 ते आय-5 म्हणून रेकॉर्डवर ठेवल्या बद्दल आहे. पुन्हा एकदा, वरील प्रत्येक निशाणीतील काही भटकी नावे वगळता इतर काहीही रेकॉर्डवर ठेवलेले नाही. याचिकाकर्त्याने अनेक नावे अधोरेखित केली आहेत. निशाणी I-1 ते निशाणी I-5 या प्रत्येक निशाणी ते सहज बोटांवर मोजता येते. असे 11 हजार 319 मतदार असल्याचा आरोप होत असताना पुन्हा एकदा विचार केलेला तपशील आणि मुख्य कारणासंदर्भातील वस्तुस्थितीचे संक्षिप्त निवेदन अनुपस्थित आहे.

20. वरील पार्श्वभूमीवर असे होईल की कलम 100(1) (ड) (iii) 100(1)(ड) (iv) मधील तरतुदी पाहणे योग्य आहे. जे सध्याच्या प्रकरणाला लागू होतात. कलम 100 (1) (डी) (iii) इतर गोष्टींबरोबरच कोणत्याही मताचे अयोग्य स्वागत, नकार किंवा नकार किंवा अमान्य मताचे स्वागत करून भ्रष्ट वर्तन करण्याशी संबंधित आहे. याचिकाकर्त्याची ही तक्रार असेल तर निवडणूक याचिकेच्या भाग अ मध्ये त्याने आरोप केल्याप्रमाणे अशा सर्व मतदारांचा तपशील त्याने द्यावा. एकदा ते दिले नाही आणि जेव्हा याचिका वाचली जाते तेव्हा याचिका उपरोक्त कायद्याच्या कलम 83 च्या दुर्गुणाने ग्रस्त होते. प्रथमदर्शनी रेकॉर्डवर

ठेवल्याशिवाय, हे न्यायालय याचिकाकर्त्याने जे आरोप केले आहे ते सत्य मानू शकत नाही. हे याचिकाकर्त्याने मतदार यादीतील सत्यतेची वैयक्तिकरित्या पडताळणी न करणे ठरेल. केवळ काही याद्यांमध्ये काही नावे पुन्हा सादर करून ती याचिकाकर्त्याच्या मदतीला येऊ शकत नाही. कोणत्याही परिस्थितीत, मतदार यादी तयार करताना निवडून आलेल्या उमेदवाराचा याचिकाकर्त्याने, कोणतेही संगनमत किंवा भ्रष्टाचार दाखविलेला नाही. कलम 100 (1) (डी) (iv) चे उल्लंघन केल्यास असे दिसून येते की नियम 4 ए आणि कलम 33 ए अंतर्गत प्रत्येक उमेदवाराने प्रतिज्ञापत्रावर खरी आणि योग्य माहिती देणे आवश्यक आहे. छाननी प्रक्रिया राबविली जाते, त्यानुसार तपशील खोटा आढळल्यास कलम 125 अ अन्वये तुरुंगवासाच्या शिक्षेच्या शिक्षेची तरतूद आहे. निवडून आलेल्या उमेदवाराने दाखल केलेले प्रतिज्ञापत्र सर्व उमेदवारांची, वैधानिक अधिका-यांनी छाननी करून स्वीकारल्यानंतर, केवळ आरोप केल्याने वैधानिक प्रतिज्ञापत्रात दिलेला तपशील खोटा आणि दिशाभूल करणारा आहे हे सिद्ध होऊ शकत नाही. कलम 100(1) (ड) (iv) लागू करण्यासाठी घेतलेला हा आधार आहे आणि यापेक्षा अधिक काही नाही.

21. त्यानंतर, जर याचिका पाहिली तर, भाग ब निवडणुकीत अयोग्य स्वीकृती, मतांचे स्वागत करण्याशी संबंधित आहे. याचिकाकर्त्याची तक्रार

मतदान केंदे आणि मतदान केंद्रांच्या दूरअंतराबाबत आहे. मतदान केंद्रांवर मतदानासाठी लागणाऱ्या वेळेवर त्यांनी भाष्य केले आहे. कलम 100(1) (ड) (iii) अन्वये भाग ब मध्ये नमूद केलेल्या काही मतदान केंद्रांवर शेवटच्या तासाभरात झालेल्या मतांच्या आधार प्रकरणाला आहे, असा आरोप त्यांनी केला आहे. युक्तिवादासाठी गृहीत धरले तर, ती मते याचिकाकर्त्याच्या बाजूने मोजली तरी त्याला 48 हजारांहून अधिक मतांचा फरक भरून काढता येणार नाही. त्यामुळे आरोप आणि भौतिक तपशील अस्पष्ट, अपुरे आहेत आणि आव्हान देण्यासारखे नाहीत.

22. भाग क च्या बाबतीत, मी निवडून आलेल्या उमेदवाराने दाखल केलेले प्रतिज्ञापत्र आणि वरील संबंधित तरतुदीचा विचार केला आहे. आव्हानाची कारणे प्रदान केलेल्या तपशीलांच्या संदर्भात सादर केली गेली नाहीत किंवा आक्षेपार्ह नाहीत. भाग ब मध्ये काही मतदान केंद्रांची विविध आकडेवारी सांगितली आहे. जर याचिकाकर्त्याच्या म्हणण्यानुसार शेवटच्या तासाभरात झालेली ही मते अवैध असतील आणि ती मिळू शकली नसती, तर ती केवळ त्यांनी उपस्थित केलेली एक अनुमान आणि शंका आहे. अशा प्रकारच्या मतदानामुळे निवडणुकीच्या निकालावर भौतिक परिणाम झाला आहे का आणि आकडेवारी देऊन केवळ आरोप करणे कसे पुरेसे नाही, याकडे लक्ष द्यावे लागेल. ती बाब

केलेली नाही. याचिकेच्या पान क्रमांक 51 वरील परिच्छेद क्र.जी.जी.जी. मध्ये त्यांनी एवढेच नमूद केले आहे की, याचिकाकर्त्याला 73,321 मतांनी उपविजेता घोषित करण्यात आले तर उत्तरदाता क्रमांक 4 ला 1,22,145 मतांनी विजयी घोषित करण्यात आले. असा त्यांच्या आक्षेपांचा सार आहे. भाग ब मध्ये म्हटल्याप्रमाणे कथित मतांच्या संदर्भात तथ्यांचे संक्षिप्त विधान नाही. याचिकाकर्ते मतदान झालेल्या मतांची स्वीकार आणि मोजणीबद्दल असा आक्षेप घेऊ शकत नाहीत, ज्याचा तपशील न्यायालयात विनवणी व्दारे अजिबात मांडला गेला नाही.

23. विजयाचे अंतर आणि निवडणूक याचिकेतील दावे लक्षात घेता, याचिकाकर्त्याची बाजू अस्पष्ट आणि पूर्णपणे अपुरी आहे. या कायद्याच्या कलम 100 मध्ये नमूद केलेल्या कोणत्याही आधाराखाली निवडणूक रद्द करण्याच्या कारवाईचे कारण जाहीर करण्यासाठी योग्य विनवणी करण्यात याचिकाकर्ते सपशेल अपयशी ठरले आहेत. कोणत्याही बँकअप डेटाशिवाय केवळ आकडेवारीचे वर्णन, हे भौतिक तथ्यांचे संक्षिप्त विधान मानले जाऊ शकत नाही. म्हणूनच, आवश्यक विनवणी भावी आणि वरील निरीक्षणां, याचिकेच्या भाग अ, भाग ब आणि भाग क मध्ये उपस्थित केलेल्या युक्तिवादांचा सर्वांगीण विचार करून सीपीसीच्या आदेश VII नियम 11 अन्वये निवडणूक याचिका फेटाळण्यास पात्र आहे. वरील बाबी लक्षात घेता, सीपीसीच्या आदेश vii नियम 11 अन्वये

दाखल केलेल्या अर्जावर श्री. लाड यांनी मांडलेल्या युक्तिवादाशी व प्रस्तावांशी मी सहमत आहे.

24. माझे असे मत आहे की याचिकाकर्ते या कायद्याच्या वैधानिक तरतुदींचे म्हणजेच कलम 83 (1) (अ) चे काटेकोरपणे पालन करण्यात अपयशी ठरले आहेत. त्यामुळे सर्वोच्च न्यायालयाच्या विविध निर्णयांनुसार, विशेषतः **कनिमोळी करुणानिधी (सुप्रा)** आणि **करीम उद्दीन बरभुईया (सुप्रा)** यांच्याबाबतीत दिलेल्या आदेशाचे पालन करताना, वैधानिक आवश्यकतेची एखादी जरी चूक केल्यास सीपीसीच्या आदेश vii नियम 11 मधील तरतुदींचा आधार घेऊन निवडणूक याचिका फेटाळली जाणे आवश्यक आहे. माझ्या मते, निवडणूक याचिकेत या कायद्याच्या कलम 100 (1) (डी) (iii) किंवा 100 (1) (डी) (iv) अंतर्गत कोणतेही आधार तयार करण्यासाठी कारवाईचे कारण जाहीर केलेले नाही आणि म्हणूनच सध्याच्या निवडणूक याचिकेवर खटला चालविला जाऊ शकत नाही आणि सीपीसीच्या आदेश vii नियम 11 मधील तरतुदींचा आधार घेऊन ती फेटाळली जाऊ शकते.

25. या पार्श्वभूमीवर 2022 चा अर्ज (एल) क्रमांक 1145 मंजूर केला जातो आहे आणि त्यानुसार 2021 ची निवडणूक याचिका क्रमांक 02, सीपीसीच्या आदेश vii नियम 11 अन्वये फेटाळली जाते.

26. त्यानुसार 2021 ची निवडणूक याचिका क्रमांक 02 फेटाळली जाते.

27. 2021 चा अर्ज (एल) क्रमांक 22268 देखील वरील अटींमध्ये निकाली काढला जातो.

मिलिंद एन. जाधव, न्यायमुर्ती

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.